

ZALALÖVŐ

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV – 88/2018. (06. 26.) önkormányzati határozattal elfogadva

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés

2. Zalalövő bemutatása, általános településkép, településkarakter

3. Örökségünk

3.1. A település története

3.2. A településszerkezet kialakulása

3.3. Műemlékek

3.4. Helyi védett építészeti örökség

3.5. Táj- és természeti értékek

4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű településrészek Zalalövön

4.1. Városközpont

4.2. Hagyományos falusias karakterű terület

4.3. Kertvárosias lakóterületek

4.4. Kertes mezőgazdasági területek

4.5. Gazdasági területek

4.6. Különleges területek

5. Építészeti útmutató, jó példák bemutatása

5.1. Városközpont

5.2. Hagyományos falusias karakterű terület

5.3. Kertvárosias lakóterületek

5.4. Kertes mezőgazdasági területek

5.5. Közterületek településképi útmutatója

Impresszum

BEVEZETÉS

Zalalövő arculati kézikönyve a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényben megfogalmazott, a községre jellemző sajátos építészeti jellemzők dokumentálását tartalmazza annak érdekében, hogy rögzítse a község épített környezetének napjainkban létező arculatát, feltérképezze és védelemre javasolja építészetének kiemelkedő, országos védelemmel nem rendelkező örökségét hangsúlyozva, hogy ez az örökség a település identitását hordozza.

E dokumentumnak célja, hogy a település épített környezetéből kiemelje a jellemző építési módokat, építészeti tömegképzést, anyaghasználatot és a községre jellemző egyedi elemeket, kiemelje és megfogalmazza az értékeket. E vizsgálat, valamint a dokumentum lakossági ismertetésének, egyeztetésének és elfogadásának eredményeként az önkormányzat tudatosítani kívánja ezen értékek, a település saját arculatának mibenlétét és fontosságát, melynek következtében az értékekhez történő igazodás szabályai felállíthatók és megkövetelhetők.

Az arculati kézikönyv dokumentuma a község mai életének, építészetén keresztül rendezettségének és minőségének, gazdagságának vagy a szegénységének és a lakosság épített környezetében megnyilvánuló értékrendjének.

Dokumentuma a mai kornak, melyben megjelenik a múlt társadalmának lenyomataként annak még meglévő épített öröksége és korunk ezen örökséghez történő viszonyulása azáltal, hogy annak megtartását a település milyen mértékben fogadja el. E könyv nem csak a múlttal teremt kapcsolatot. Azáltal, hogy a múlt és a jelen építészetének értékeit felmutatja, javaslatot tesz azok védelméről, valamint megfogalmazza ezen értékekhez történő illeszkedés módját, esélyt ad a településnek arra, hogy értéket őrizzen és teremtsen a jövő számára.

E dokumentum az épített környezeten túl rögzíteni kívánja a táji és természeti értékeket összhangban azok országos védettségével. Fel kívánja hívni a figyelmet a település zöldfelületeinek, a közterek növényzetének fontosságára, településképet befolyásoló szerepére. Javaslatot kíván megfogalmazni a táji és természeti értékek védelmére felülvizsgálva, kiegészítve vagy módosítva a község ezzel kapcsolatos, meglévő szabályozását.

ZALALÖVŐ BEMUTATÁSA, ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER

Zalalövő Zala megye észak-nyugati szegletében elhelyezkedő kisváros, mely több egykori falu (Zalamindszent, Zalalövő, Zalapataka, Budafa, Nagyfernekág, Kisfernekág, Irsapuszta) konglomerátuma. A város Zalaegerszeg agglomerációjába tartozik, a megyeszékhelytől való távolsága 25km. A város az aprófalvas Göcsej, Őrség és Kemeneshát tájegységek találkozási pontja, így vonzáskörzete e három tájegységből adódik össze.

Földrajzilag Zalalövő területe a Kemeneshát középtáj, a Felső-Kemeneshát, a Felső-Zala-völgy és a Közép-Zalai dombság (Göcsej) része. A település közigazgatási határát középtájt választja ketté a Zala völgye. Az ettől délre eső területeket erősen szabdalta felszín, mély völgyekkel és vízmosásokkal csipkézett dombvonulatok jellemzik. Az északi területek a völgyet szegélyező meredek domboldalt követően ellankásodnak, lapos hegyhátta szelődülnek.

A település északon Zalaháshágy, Szőce (Vas megye) községgel határos, további szomszédai nyugaton Felsőjánosfa, Csöde (mindkettő Vas megye), keleten Zalacséb, Salomvár, Keménfa községek. Déli oldalról Kozmadombja, Kerkakutas, és Kerkafalva közigazgatási területei határolják.

A települést érintő úthálózat közül az észak déli irányú 86-os számú főközlekedési út E65 számú európai tranzit útvonal. Az elmúlt idők vasúti fejlesztésének következtében a Zala völgyében épült meg a Trieszt-Budapest ÉK Európa nemzetközi vasútvonala a 25 számú vasútvonal (része az V. Pán-Európai korridor), mely jelentős teherszállítási útvonalként működik. Az említett nemzetközi közlekedési útvonalakon túl egy országos mellékút, a Zala völgyében húzódó Őriszentpéter, Zalalövő, Zalaegerszeg városokat összekötő 7411 számú országút helyezkedik el. A településközi kapcsolatok vonatkozásában a Zala völgyi országos mellékútnak és a 86-os főútnak van jelentősége. E két útvonalon túl csak kisebb bekötőutakkal rendelkezik a településhálózat, melyek feltárják a zsáktelepüléseket, Salomvárt, Keménfát és Csödét.

Zalalövő népességi adatai az elmúlt években a lassú, ám folyamatos csökkenést mutatják. A két népszámlálás között eltelt egy évtizedben a lakónépesség 2001 és 2010 között 230 fővel csökkent.

A központi településrész megőrizte hagyományos településképét annak ellenére, hogy a fő utcáról fésűs szerkezetben új lakóutcák nyíltak az elmúlt évtizedek fejlesztéseinek következtében. A lakóházak saját kerttel rendelkeznek. A Zalalövőhöz tartozó göcseji településrészek Nagyfernekág és Irsapuszta megőrizték egyutcás szerkezetüket. Zalalövő a természet közelségében, azzal összhangban él. A települési táj, az utcák, a porták rendezettek. A hegyháton szántóföldek, a Zala-völgyben legelők, a göcseji részen kiterjedt erdők területek el, ami a mező- és erdőgazdasági szektor számára nyújt lehetőséget. Az állattartás erősen visszaszorult, ebből fakadóan a Zala rét legelői bozótosodnak.

A Zalai dombság lágy lankái, a természetes állapotát megőrző, csak a szükséges épített környezettel kiegészített Borostyán-tó a jövőben is kulcsszerepet kaphat. Zalalövő határának több mint felét kitevő erdő egy olyan adottság, melyre építhet a település. Zalalövő számára a turizmusban is van lehetőség, hiszen az erdők és a Zala rét kiváló kirándulóhelyek, a Borostyán-tó pedig strandolásra is alkalmas. A 2006-ban átadott Zalalövő-Bagod kerékpárút szakasz szerves részét alkotja az Oberwart-Kis-Balaton kerékpárútnak. Ausztria és Szlovénia közelsége is nagy előnyt jelent mind a gazdaság, mind a turizmus szempontjából. Zalalövő történeti hagyományai az ókorba, római korig nyúlnak vissza. A település római kori előzménye (Salla) máig fontos szerepet kap az itt élők lokális identitásában. A már feltárt római-kori épületek, a Villa Publica és a Borostyán út, valamint a hozzájuk kapcsolódó Salla Múzeum értékes történeti anyagot mutat be. A település fontos értéke lehet a Nagyfernekágon létrehozott magán néprajzi gyűjtemény, mely térbelileg kissé tehermentesítené a Szabadság tér köré húzott, 500 méter sugarú körön belül koncentrálódó turisztikai érdeklődést. Másfelől Nagyfernekág természeti értékei erősíthetnék az ide irányuló kulturális (örökség) turizmust.

Zalalövőn a katolikus hit dominál. A főtemplom Szent László király tiszteletére szentelt, de a Zalapatakán lévő barokk Szent Anna, valamint a Zalamindszent településen lévő Mindenszentek temploma is gyarapítja a vallási helyszínek sorát. 1912 óta Zalalövő önálló plébánia, előtte Salomvár filiájaként működött. Budafa imaházzal rendelkezik a helyi közösség szolgálatára.

Ezek mellett a helyi plébánia ad otthont az evangélikus gyülekezet havi egyszeri istentiszteleti alkalmainak is, ahol az Órimagyarósdon élő lelkész szolgál. Talán 20 fő számolható rendszeres résztvevőként, míg a reformátusok az általános iskolában szoktak összejönni, legfeljebb hasonló létszámmal. Nekik sincsen helyi lelkészük, így Őriszentpéter és Körmeny lelkészei szolgálják az istentiszteleteiket. Zalalövőn született Dr. Lékai (Lung) László, akinek szülőháza táblával jelölni a Petőfi utca 31. szám alatt.

Borosán-völgy

Zalapataikai Szent Anna templom

A Borosán-völgy Zalalövő központjától nem túl messze, egy szép bükkös erdőben található. Jó vízű forrása körül a háború után kiépítettek egy szakrális emlék helyet (amely egyúttal víznyerő helyként is szolgált), hálából hogy véget ért a második világháború. A völgy mindig kedvelt búcsújáró hely volt, a helybeliek itt tartották a Szent Anna Boldogasszony búcsút minden év július másodikán. Ősszel is rendeztek egy búcsút, ezt főként a cigányság tekintette saját ünnepének.

Zalalövő 2000. július 1-én kapta meg a városi rangot. Intézményi és gazdasági vonzáskörzetében lévő települések a Zala északi oldalán Zalaháshágy, Vaspör és Zalacséb, a Zala déli oldalán Salomvár, Keménfa, Csöde, Kozmadombja, Kálócfa.

A városban egészségügyi központ működik két háziorvosi körzettel, melyben gyermekorvos, fogorvos, védőnő rendel. Zalalövő városában 2010. július 15 -én kezdte meg működését a tanyagondnoki szolgálat a céllal, hogy javítsa a külterületeken élő lakosok alapszolgáltatásokhoz való hozzáférését és az alapszükségletek kielégítését.

A Deák Ferenc út 5-7. szám alatt működik a Napközis otthonos Óvoda. 1975-ben kezdték el építeni a ma is működő a Zalalövői Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolát. 1965-66-ban épült, majd az évek során bővített, kívül-belül megújított Szabadság tér 2. szám alatti épületben működik a „Salla Művelődési Központ és Könyvtár”. Az 1950-es évektől folyamatosan működött valamilyen szint táncsoport a településen. Az intézmény 1991 óta foglalkozott gyermekek néptánc oktatásával iskolarendszeren kívül a néptánc együttes utánpótlása érdekében. 1996-ban indult újtjára a modern tánc, jazz balett szakkör, mely két csoportban kezdte meg a munkáját. Ezen csoportok sikeres működése után alakult a művészeti iskola, a 2001/2002-es tanévtől néptánc tanszakon, a 2003/2004-es tanévtől már modern tánc tanszakon is. Az alapfokú művészeti iskola 2013. január 1-től a törvényi változások miatt kikerült az intézmény fenntartása alól. A továbbiakban a helyi általános iskola keretein belül folyik tovább az oktatás, de a próbatermeket továbbra is az intézmény biztosítja az iskolások számára. Az intézmény központi szerepet tölt be a település kulturális életében. Az intézmény minden korosztály számára az érdeklődési körének megfelelő szabadidős, szórakozási, művelődési és közösségi lehetőségeket kínál (nyugdíjas klub, Baba-mama klub, női torna, színjátszó csoportok). A galérián állandó jelleggel lehetőség nyílik a városban és a környéken élő amatőr művészek kiállításainak megrendezésére. A könyvtár több mint huszonezres könyvállománnyal és különböző könyvtári rendezvényekkel várja látogatóit. Az intézmény működteti a Tájházat és a Salla kiállítóhelyet.

Zalalövő legnagyobb vállalkozása az Elanders Hungary Kft. nyomdája, mely kb. 200 munkavállalót foglalkoztat. A 2011-ben közel 200 bejegyzett vállalkozás működött a településen. Hangsúlyosan jelen vannak az erdőre és a fakitermelésre, illetve a fa feldolgozására szerveződött vállalkozások. Tényleges ipari termelést folytató üzem kevés van a településen.

Zalalövő város belterületi részén vezetékes földgázellátó rendszer és szennyvízelvezető hálózat épült ki. A város villamosenergia-ellátása 100%-osnak tekinthető. A terület nagy része a Zala folyó vízrendszeréhez tartozik, a déli területén húzódik a Mura-Zala vízvásztó.

Napjainkban nagyjából 10 meghatározó nagyságrendű földműves vállalkozás használja a helyi földeket. Ez a legalább 1 hektár fölötti gazdálkodókat jelenti. A kimondottan nagy területen gazdálkodó osztrák érdekeltségű, a volt Petőfi Mgtsz maradványain már kb.25 éve ténykedő cég kiemelkedő nagyságrendű mezőgazdálkodó. A saját és bérelt területek szinte minden gazdálkodó esetében a magántulajdon felé mozdulnak el. A kimondottan mezőgazdálkodásból élők létszáma 20-25 főre tehető (mezőgazdaságban foglalkoztattak létszáma). Az árutermelő mezőgazdaság szántóföldi kiegészítője és részbeni takarmány felhasználója az állattartás, mely tejelő szarvasmarha és hízbika vonatkozásában érhető tetten. A szántóföldi termelés némi unikális eleme a bogycsücs termésszerű cserjés gyümölcsfajták termesztése, amely 1 család számára nyújt megélhetést. Itt már megjelent a mikropiaci árú is saját készítésű szörpök, egyéb termékek formájában. Viszonylag kis jelentőségű, de fiatalok körében is terjedő, növekvő volumenű méhészkedés, méz előállítás. 8-10 család kiegészítő jövedelmét említhetjük meg, a szintén megjelenő neves feliratú méztermékekkel. Megemlítendő a szőlészet – borászat igényesebb megjelenése, néhol már palackozott, de alapvetően saját részre készített, esetleg rendezvényekre gyártott nedűkkel.

Általános településkép, településkarakter

Zalalövő Göcsej tájegység É-Ny-i szélén az Őrség és Kemeneshát szomszédságában helyezkedik el. Sok apró faluból összeolvadt település, amely keletkezését szerkezetén magán viseli. A Zala folyó É-i oldalán folytonossá vált beépítés mellett szórvány városrészek (Budafa É-ra felnyúló része, Pörgölin, Kisfernekág, Nagyfernekág, Irsapuszta) találhatóak, melyek egyike sem hordoz karakteres, egyedi településképet, ugyanakkor tükrözik kialakulásuk, beépítésük korának építészeti örökségét.

A szórvány beépítésű falvak és a Lövővel összeépült egykor különálló, önálló településrészek – Zalamindszent, Zalapataka, Budafa - ma is falusias hangulatúak, tipikus szalagtelkes településszerkezettel, oldalhatáron álló beépítéssel. A településrészek központját a templomok jelölik ki, melyek e három településrészen a lakóterületek közé ékelődve helyezkednek el.

Zalapataka városrész látképe

A városközpontban a Kossuth Lajos utca beépítése kisvárosias hangulatú, részben zárt sorú beépítéssel. Az intézmények már nagyobb telkeken, szabadon állóan valósultak meg az utca északi oldalán. A nagyobb léptékű intézmények, kereskedelmi, szolgáltató funkciójú épületek mellett e településrészen megjelentek a sorházak, kisvárosias beépítések.

A városközponttól északra kialakult észak-dél irányú utcákban kertvárosias lakóterületek jöttek létre. E területeken a hagyományos falusias lakóterületekhez képest kisebb telkeken, sokszor gazdasági épületek nélküli porták alakultak ki. Az egy időszakban, építési korban kialakult területek utcaképe egységes, az utcák szélesebbek, szellősek. E területeket meghatározzák a múlt század elejére jellemző villaszerű lakóépületek, a kockaházak utcák, előkerttel, vagy előkert nélkül, a 70-es, 80-as évekre jellemző nagyobb léptékű ormfalvas, utcafronti erkéllyel rendelkező lakóházak, és a közelmúlt jellemző lakóépületei, melyek sokféle építészeti stílust képviselhetnek. E területeken megtalálható különböző épülettípusoktól függetlenül a városrész egységességét a rendezettség adja.

A városközponttól északra lévő lakóterületek, intézmények, gazdasági területek látképe Nagyfernekág zártkertjé

ÖRÖKSÉGÜNK

3.1. A település története

Őskor

A mai Zalalövő térsége az őskor óta lakott terület volt. A Zala folyó kelet-nyugat irányú völgyében természetes útvonal, míg a Zala folyó jó átkelési lehetőség volt. A későbronzkorban alakult ki, s később egyre jelentősebb szerepet játszik az a kereskedelmi útvonal, amely a Mediterrániumot (Itáliát) kötötte össze a Balti tenger vidékével, s a mely a mai Zalalövőn át vezetett. A Borostyánkő út néven később ismert útvonal mellett a késővaskor idején mutatható ki a mai település helyén az első település. A kelták alapították, s bizonyára ők voltak a névadói is. A Salla nevet a Pannóniát meghódító rómaiak is átvették.

Római kor

A fontos átkelő pont mellett a rómaiak katonai tábort építette ki, melynek fabarakkjai és egy hozzájuk tartozó már kőből épült magtár (horreum) maradványai az ásatások során előkerültek. Az első katonai alakulat a Kr.u. első század első felében tartózkodott itt, majd a század közepén a helyőrség cseréje és a tábor átépítése figyelhető meg. A több mint 60 évig fennálló tábor körül falusias település alakult ki, melynek már kavicsozott úthálózata volt.

A töretlenül fejlődő Salla Hadrianus császártól városi (municipium) rangot kapott, és egy nagyobb terület – territórium – közigazgatási központjává vált. Erre nagy valószínűséggel Kr. után 118-ban került sor, amikor a császár Pannonia tartományba látogatott.

Ebben az időszakban érte el a város a legnagyobb kiterjedését. K-Ny-i irányban a régi óvodától (József A. és a Somogyi Béla utca közötti terület) a Petőfi Sándor utca első telkeiig terjedt. É-D irányba pedig a Linka forrás környékétől a folyópartig tartott. A kivezető utak mentén minden irányban természetes módon ezen a területen kívül is találunk római emlékeket. É-on a József Attila utca végén, a dombosor peremén, D-en a futballpálya ÉNy-i sarkánál, részben már az erdőben található egy-egy temető. Nyugat felé az új állomás építésekor, a római város szélétől több száz méterre került elő egy épület, mely talán egy villagazdasághoz tartozott.

A városnak ebben az időben már kőépületei és fejlett közműhálózata volt. Eddig elsősorban a csatornahálózat megismerésére nyílt lehetőség. A kisebb csatornák mellett előkerült Salla központi gyűjtőcsatornája is. Eddig nem sikerült kimutatni a vízvezetékeket, de bizonyos, hogy voltak, hiszen a nagyméretű fürdők vízellátása nélkül nem volt biztosítható. A Linka forrás környékén a hagyomány azonban hasonló építményt bontottak el. A településben az utcák mentén szabályos insula szerkezetű házak álltak. A házaknak többféle szerkezetét is ismerjük. Voltak gerendaalapozású, cölöpváz házak, melyeknek a falai agyagtapasztású vesszőfonatból készültek. A jelentősebb házak kőből készült alapokon álló égetetlen vályogtéglá házak voltak, melyeket cseréptető fedett. A lelegegánsabb házak teljesen kőből készültek, padlóik terazzo burkolatot kaptak, és padlófűtéssel is el voltak látva. Ezek elsősorban a főút ÉNy-i oldalán sorakoztak szinte a folyóparttól kezdve, a szerényebb házak elsősorban az út DK-i oldalán. Elszórtan azonban kőházakkal a település egész területén találkozhatunk.

Fürdőépületet sikerült feltárni a postaépület udvarának térségében. A város középontjának számító fórumot, amely nélkül egyetlen római várost sem ismerünk, s ahol a középületek találhatóak, még nem találták meg. A mai település központja alatt lehet helyét valószínűsíteni, ahol a közutak keresztesződése is vélhető.

A városfejlődése a II. század első évtizedének lendülete után megtorpant. A gazdaság és a kereskedelem a Duna vonalának térségébe helyeződött át, s a térség központjába vezető irány is áttevődött, s a Mura-Duna közötti Borostyánkő útszakasz jelentősége csökkent. A településre ugyanakkor 169-ben nagy csapást mért a markomannok betörése, akiket csak 171-ben tudtak kiűzni a tartományból. A súlyos pusztítás után visszatért ugyan a lakosság, de a korábbi szintet többé a város nem tudta elérni. Sőt a III. században a feltárások mutatják a város területi összeszűkülését, elnéptelenedését is.

A IV. században azonban a helyzet újból megváltozott. A birodalom négy részre osztódását követően Pannonia is négy közigazgatási részre tagozódott. A határ menti tartományi székhelyek helyett az újak a tartományok belsejébe húzódnak, így

Pannonia Prima központja a Duna menti Carnuntum helyett Savaria lesz. Így Salla 311-től kezdve szomszédos lesz a tőle mindössze egy napi járásra fekvő tartományi székhellyel. Ugyanakkor az ide vezető útvonalak jelentősége is megnőtt.

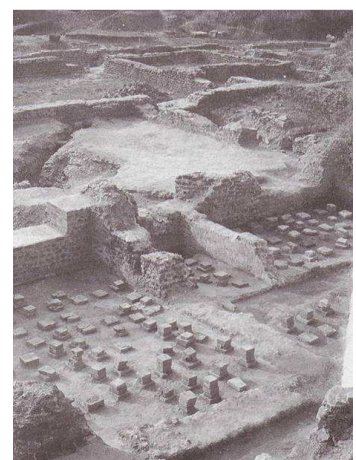
A meginduló építkezések közül a legjelentősebb a Borostyánkő út mellett megépülő Villa Publica, amely rátelepül a korábbi városközpont egy részére. A mintegy 3000 m² területű épületkomplexum egy olyan középület, ahol az úton lévő hivatalos tisztviselők megszállhattak, de a postaszolgálatnak és a civil felhasználóknak is rendelkezésére állt. Az épület több helyisége padlófűtéssel volt ellátva. Az épületen belül fürdő is volt több medencével.

A városi periódushoz tartozó lakóépület és apszisos fürdőmedencéje az F munkahely északkeleti részéről *Forrás: sulinet.hu*

A villa publica és a mellette futó Borostyánkő út dél felől
Forrás: sulinet.hu

A villa publica padlófűtéssel ellátott helyiségei *Forrás: sulinet.hu*

A kutatás megállapítása szerint Salla a IV. század első felében még egy területében összezsugorodott, de mégis városias formájú település volt. A század második felére azonban egyetlen hatalmas épületkomplexummá vált, ahol nyilván csak a szolgálatot teljesítő személyzet lakott.

A település elhagyására a hun betörés következtében a IV-V. század fordulója körül került sor. A települést szervezett körülmények között hagyták el, az épületekből minden mozdíthatót amukkal vittek.

A népvándorláskori lakottságról sem Zalalövőn, sem környékén nincs nyomunk. A magyar honfoglalás előtti időszakban az avarok határterülete volt, avar lakottságra a Válicka völgyétől nyugatra nincsenek ismert nyomok.

Zalalövő területe a középkorban

Ugyancsak ezen a területen alakul ki a honfoglaló magyarság határterülete a gyepű a 10. században a Lech mezei vereséget követően. A lakatlan külső sáv azonban ennél nyugatabbra illetve délnyugatra a Kerka völgye téréségében volt. Amikor Lövő területének történetéről beszélünk fontos megjegyezni, hogy a mai közigazgatási térségen belül a középkorban 9 falu létezett: Lövő, Mindszent, Csütörtökhely, Fernekág, Fényesföldre, Zalapataka, Budafa, Irsa, és Pacsa. A mai Zalalövői határ nem azonos sem a középkorival, sem a koraujkorival.

A gyepűvédelem céljából telepített őrök nyomait a térségben a Zalalövővel szomszédos Őrség területe mellett több falu név, köztük maga a (Zala)Lövő név is őrzi. Erre a helyre a név tanulsága szerint határőröket, lövőket telepítettek. Magának a helynek az első írásos előfordulása bizonyosan ennél az időpontnál jóval későbbi. Először csak 1295-ben jelenik meg amikor Posa ispán László nevű fiának birtokában, majd csak jóval később 1353-ban van róla írott emlék, amikor Mákfai Beke fia Beke zálogbirtoka. 1366-ban említik először Szent János tiszteletére említett kőtemplomát. A kőtemplomként való említés egyébként a forrásokban annyit jelent, hogy szilárd anyagból épült, azaz nem fatemplom.

Ekkor a falu birtokosa a környék legismertebb nemzetsége a Salamonvári, hat évvel később ugyanezen család birtokaként említik.

A 15. században ismét birtokosváltás történik. Először 1414-ben szerepel mint az Ostffy család birtoka, majd 1450-ben és 1457-ben is ők a tulajdonosok. 1461-ben jelenik meg az itteni birtokosok között a csébi Pogány család, mely 1470-ben királyi adományul kapja a falut. A későbbiekben ők játsszák a fő szerepet a település történetében, 1550-ig szinte kizárólagos birtokosként.

1493-ban panaszt tesznek a kemedi várnagy ellen itteni kuriájuk felgyújtása miatt. A panasztevők között szereplő Pogány Zsigmond az aki országos méltóságba emelkedik. Ebből az időszakból maradtak fenn az első adóösszeírások, melyek alapján már képet tudunk alkotni a korabeli Lövőről. 1531-ben Pogány Péteré a falu, 15 portával, 7 telek pusztá. némi ingadozással a portaszám 1566-ig alig változik. A század ötvenes éveiben tűnnek fel új nevek a birtokosok között. Ekkor jelenik meg a későbbiekben fontos szerepet . Pogány Sára (özvegy Brodarics Mátyásné leánynegyedként lesz birtokos a faluban. 1561-ben már a teljes Pogány birtokokon osztozik két lányával, aki a somogy megyei birtokos családból az osztópáni Pernesziek közül választottak férjet magujnak. Brodarics Katalin, Perneszy András felesége kapja a lövői nemesi kúriát a hozzátartozó épületekkel, melyben eddig is lakott. 1562-ben a család férfitagjai osztoznak Csébi Pogány Péter örökségén. A lövői birtokok ekkor Boldizsárnak és Jánosnak jutottak.

Lövő szerepe a 16. század közepe után a Perneszyek révén változik meg.

Bár mind a korábbi Borostyán út nyomvonala, mind a Zalavölgyi út létezett mind kereskedelmi irány, a középkor folyamán nem Lövő játszotta a térség központjának szerepét. A korai piacközpontok szerepe a későbbiekben csökken, a környéken elsősorban birtokosai jóvoltából a 14. századtól a mezővárossá váló Salamonvár játszotta a legfontosabb szerepet.

Zalalövő a koraujkorban

A település története a török háborúk időszakában vett új irányt, amelyben az új birtokosok a Perneszyek játszottál a fő szerepet. A 16. század közepén a Pogány család dénesi ágából származó lányok leánynegyed ürügyén sikeresen támasztottak igényt a falura. Pogány Sára férje Brodarics Mátyás ezen az uton 1552-ben már a 13 portában birtokos. Az ő leányai közül kettő is a Perneszy családból választott férjet. Közülük Brodarics Katalin és férje Perneszy András szerzik meg a lövői kúriát és az itteni birtokok nagyobb részét 1561-ben, s ide költözve saját birtokközpontot alakított ki. A későbbiekben folyamatosan terjeszkedik, s

birtokokat szerez a körbevező falvakban, megszerzi Pogány Sára örökségét is. Szigetvári szolgálata után Alsó majd Felsőlendva kapitánya is,

Szigetvár eleste után Perneszy András építetei a lövői csatellumot, amely 1576-ban már biztosan készen volt. A forrásokból kiderül, hogy nem a régi kúriát erősíteti meg, hanem teljesen új várat emelt.

A vár helye sokáig kérdéses volt, mivel nemcsak maga a vár tűnt el nyomtalanul, hanem a helyi emlékezetből is kitörlődött. Azegyetlen korabeli forrás, amely lokalizálását segítheti az mondja, hogy az út mellett volt. A 19. századi források segítségével azonban jól meghatározható a Zalától északra a mai település alatt a hajdani római út mellett.

A palánkkal és vizesárokkaal körülvevtt vár négyzet alakú volt. A források szerint többféle anyagból épült. A Kő, téglá részben a római épületekből származhatott. Az épületeket faszindely fedte. Kapuja nyugatra az út felé nézett. 1596-ból ismert részletes leírása, amely a védműveket említi. 1609-ben a várbeli épületeket sorolják fel. 1648-ban a vár tatarozásáról intézkednek. 1578-ban ismét rossz állapotban van. Kanizsa 1690-es visszafoglalása után katonai jelentősége megszűnt.

A 18. századi tudosítás romos, elhagyott állapotáról szól. Lebontásáról nics adat, a pusztán hagyott épület fokozatosan pusztult. Bél Mátyás a 18. században téglafalakról ír, 1839-ben az innen elbányászott kövekről esik szó.

A vár kapitányai a Perneszy család tagjai voltak egészen a 17. század végéig, amikor is kihalásukkal leányágon a Csapodyak lettek a birtokosok. A végvár 1600 után a Kanizsa elleni végek tagja lett és királyi őrsége is volt. A vár szerepe az átkelő védelme és a Körmend irányába vezető út lezárása volt. A kis várban 1600 után 20 gyalog és 6 lovas szolgált. 1646-ban már 46 huszár és 40 gyalogosról szólnak a források, 1671-ben 46 lovas és 42 hajduból álló őrségét csak nem 50%-al csökkentették, majd a visszafoglaló háboruk idején helyreállt a régi létszám.

A török alatt a falu sokat szenvedett, a vár léte ellenére többször hallunk török pusztításról, a falu békéje érdekében a törököknek is adózott.

Az utolsó Perneszy Ferenc 1683-ik évi halálát követően Csapody István lesz a fő örökös és az utolsó lövői várkapitány.

Zalalövő története 1690-től

A 17. század végén Zalalövő a térség meghatározó uradalmi központja. Ugyanakkor a környék, közte Csütörtökhely, Pacsa, Szentpéter, Irsa elhagyott falvak. 1697-ben palánkkal körülvevtt mezőváros, melyben egy kastély áll, lakói az egykori katonák. A települést és a szomszédos falvakat a kuruc háboruk alatt is érik károk. A település gazdaságilag alig fejlődik, bár mezőváros (oppidum) rangja megmarad. A mezővárosi privilégiumot nem ismerjük, és az 1760-as évek hivatalos irataiban a mezőváros vagy falu (possessio) jelölése kezd megjelenni. Vásártartásról sincs adatunk ebből az évszázadból. A település jellege inkább falusias, mint mezővárosi, a lakosság összetétele szintén. A Mária terézia féle urbérrendezés a kisenemes mellett úrbéres illetve szegődményes béres lakosságot sorol fel.

A település kereskedelmében a betelepülő zsidó családok játszották a legfontosabb szerepet. 1746-ban jelennek meg itt, 1782-ben a 13 zsidó családból 5 döntően házaló volt és textillel kerekedett, mindössze 1 tartott fenn boltot. További egy pipere homikkal kerekedett, ketten pántlikaszövők 2 mészárszékes és 1 pálinkafőző volt.

Az egyetlen céh a molnároké volt, akiknek céhzászlóját a lövői templomban őrizték 1748-ban.

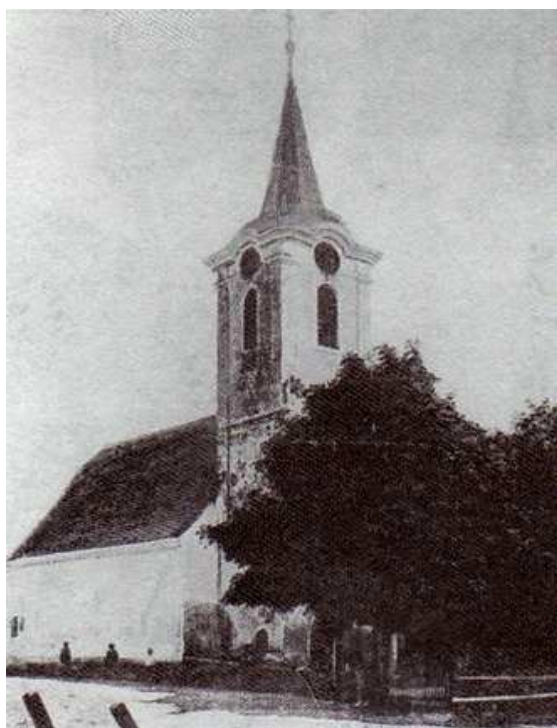
Csak 1770-ből vannak adatok az iparúzó lakosokra. Ekkor a mezővárosban és csatolt pusztáiban 1 takács, 1 szabó, 1 kovács 1 mészáros, 2 csapos iparát tüntették fel. Ezek az adatok nagyon gyenge iparosodottságra mutatnak.

A településnek a falusi jellegét ami kissé felülírta, az a földrajzi helyzetéhez kapcsolódott. Itt volt az első zalai postaállomás a Vas megye felől Alsólendva irányába vezető utnak. A másik a vám, amely a 16. század óta mutatható ki. A földesurakat illető vámszedési díjszabás 1752-ből ismert. A vámot a hidon szedték, amely 76 öl hosszú volt, és a földesurak tartották karban.

1748-ban 77 családban 209 katolikus lakója van, 1778-ban 481-e lakják. Eddig az időig megközelítőleg azonos lélekszámú Mindszettel és Patakával, pár év múlva azonban jelentős változás tlátunk, ugyanis 1781-ben 671 főre ugrik a lakosság. Mivel Mindszent 426-ról 334-re csökken, itt a falu részének Lövőhöz csatolására gyanakodhatunk.

Az I. katonai felmérés 1784.

A régi lövői templom 1920 körül

Lövő első ismert tanítójáról 1734-ben esik szó. A 18. századi adatok iskoláról nem tudnak, a tanító a pár gyereket saját házában tanította. 1801-ben is a plébánia telkén állt a tanító gerendaháza, az egyetlen szobát használták tanításra. Csak 1844-ben kezdeményezik a helyi földbirtokosok iskola építését, melyet a régi Perneszy várhelyen kívántak felépíteni, míg a lakosság a központba kívánta az iskolát. Végülis ez az utóbbi álláspont kerekedett felül. Az 1840-es években a zalalövői zsidóknak külön tanítójuk volt. A 19. századi adatok szerint 1810/12-ben Lovón 90, viszont 1828-ban csak 69, 1851-ben pedig mindössze 63 lakóház volt. Míg a házsám csökkenést, a lakosságszám növekedést mutat. 1793-ban 432, 1828-ban 541, 1849-ben 568-an voltak az itteni lakosok. A település életében, főleg építészetében komoly nyomokat hagyott az itt élő nemesség. 1790-1845 között 6-10 itt élő családról tudunk, ehhez még 2-3 csütörtökhelyi nemesi család járul. A Domján, Némethy, Thassy és Tóth famíliák vannak folyamatosan jelen a 19. század első felében, míg Ján, Myley és Szaknyéri családok eltűnnek, a Hetésy és a Simon családok betelepülnek. Közülük azonban csak a Thassyaknak és Baranyay Menyhérnek volt igazán számottevő birtoka. Azonban a legnagyobb birtoka nem helybenlakónak, Kiss Pál fiumei kormányzónak volt.

1830-tól már jól adatható Lövő lakossága. Ebben az évben a település meglehetősen egyoldalú képet mutat. A nem nemes lakosságból 10 kézműves és 1 tisztviselő mellett a többi földműves vagy szolga volt. még 1847-ben is csak 16 kézművest és két kereskedőt tartanak számon. A vargákon és molnárokon kívül az összes többi ipar általában egy fővel volt képviselve.

Jóllehet a források Lövőt mindvégig mezővárosnak nevezik, az 1840-es évek közepéig hiányzott a mezővárosi fejlődés alapvető feltétele a vásártartási jog. 1842-ben ebben az ügyben a lövőbírókók kérelemmel fordultak az uralkodóhoz. Törekvésüket végül siker koronázta, 1845-ben megkapták a vásártartási jogot. A mezőváros és a szomszédos Pataka gazdasági fellendülésében fontos szerepe volt a betelepülő zsidó lakosságnak. 1793-ban 89, 1849-ben pedig már 158 zsidó vallású lakosa van Zalalövőnek. A zömmel kereskedelemmel és iparral foglalkozó zsidók között új iparágak is feltűnnek, mint az üveges vagy a szücs, de legtöbbször a szabók voltak, de találunk orvoát is. A zsidó hitközség 1797 körül alakult, 1811-ben már megépül a zsinagóga is.

A növekvő forgalmat a híd közelében lévő vendégfogadó is szolgálta. 1791-ben a híd már nem a földesurak, hanem a megyetulajdonában volt. 1820-ra a fahíd már nagyon rossz állapotban van, ezért felmerül az új híd építése. Végül 1826 tavaszán kezdődtek meg az előkészítő munkák, az „ország fő építési kormánya” által készített tervek alapján. Maga az építkezés a vármegyei rabok munkájával 1827 tavaszán kezdődtek és 1831 őszen fejeződtek be. A kőhid Zala megye egyik legnagyobb reformkori építkezése volt.

A Zala híd a II. világháború előtt

A 32 öl hosszú ötboltozatú híd négy pilléren nyugodott. A híd vámszedését árverés útján adták bérbe. A vámház csak megkésve 1838-ban készült el.

Az 1848-49 szabadságharc idején a település területén keresztül több hadmozdulat is történt, de károkozásról, atrocitásról nem maradt feljegyzés.

Zalalövő története 1850-től

A forradalom és szabadságharc leverése utáni önkényuralmi rendszer új közigazgatási rendszert vezetett be, új tisztviselőket nevezett ki. A községi bírók mellett Lövőn és Patakán lett önálló jegyzőség, Lövőről igazgatták Zala mindszentet, az utóbbiról pedig Buda fát és Fernekágat. 1851-től jelenik meg a lövői igazgatásban Pusztaszentpéter.

II. katonai felmérés 1853

1855-ig a tanító látta el a jegyzői feladatokat. 1855-ben ezt szétválasztották, és létrehozták a kerületi jegyzőségeket. A lövői székhelyűhöz tartozott Zalalövő, Zalamindszent, Zalapataka, Pusztaszentpéter, Csöde, Pácod, Budafa, Keménfa, Salomvár, Németfalu, Pusztaapáti és Fernekág.

Zalalövőn 1854-ben került napirendre az új községháza és az iskola építése. Az ekkörüli bonyodalmak 1857 végéig tartottak. Az iskola 1899-től állami tulajdonba került. Végülis új, alkalmas iskola csak az 1930-as években épült.

Az iskola államosítását követően a jegyzőségnek ki kellett költöznie. Az új községháza építése 1905-ben készült el.

A települést érintő legközelebbi jelentős változás már a kiegyezés után következett be, amikor is a 1871. évi XVIII. Törvénycikk, amely alapján Zalalövő községi besorolást kapott. Ugyan itt maradt a körjegyzőség és a járási székhely, de csak ez különböztette meg a környező községektől. 1884-85-ben megalakult a salomvári körjegyzőség Salomvár, Cséb és Keménfa, majd később Háshágy csatlakozásával alakult ki. 1904-ben aztán Budafa is ide került. Pusztaszentpéter kiválása után mindössze négy község (Zalalövő, Zalamindszent, Zalapataka és Csöde) maradt a körjegyzőségben. 1906-ban változott a községek megnevezése is:

A zalalövői körjegyzőség községeinek hivatalos elnevezése 1908. november 1-jétől

Eddigi elnevezés írásmód	Új elnevezés írásmód	A községhez tartozó lakott helyek
Zala-Lövő	Zalalövő	Csötörtökhely Sötétmajor Irsapuszta Pácodpuszta Szentmártonpuszta
Zala-Mindszent	Zalamindszent	Pacsapuszta
Zalapataka-Fernekág	Zalapataka	Fernekág Nagyhegypuszta
Csöde	Csöde	-

1912-ben egy hosszadalmas közigazgatási vita után felmerült Lövő, Mindszent és Pataka egyesítése nagyközségként, de döntés nem született.

A jegyzőség és a régi elemi iskola 1910 körül

Zalalövő központja az 1910-es években

Zalalövőn az 1900-es években indult meg a mozgalom az önálló plébánia megszervezéséért. 1909 októberében önálló egyházközség alakult, s megkezdődött az új templom építésének előkészítése. 1912-ben kaptak engedélyt az új plébánia megalapítására. Zalalövő életében a 19. században jelentős szerepe volt a postaállomásnak, amely a postajáratokkal a vasút megépítéséig játszott fontos szerepet. A vasúttal kapcsolatos előmunkálatok 1898-ban indultak. 1906-ban indult meg a forgalom a Körmend-Muraszombat vonalon, majd ez követően megkezdődtek a Zalaegerszeg-Zalalövő vonal munkálatai. Az első vonat 1913 október 8-án gördült végig rajta.

Vasútállomás a 20. század közepén

Az ipari termelést ebben az időszakban a kisipar jellemzi, a malmok és a mészárszékek a legnagyobbak. Valamivel jelentősebb volt a kereskedelem és a hitelszféra jelenléte, elsősorban az izraelita lakosság jelenléte miatt.

Zalaövről az első világháborútól

Az első világháborút követően az első jelentős esemény Zalaövről nagyközséggé alakulása volt 1925-ben Zalapataka becsatolásával, így most már Zalamindszenttel, Kis-és Nagyfernekággal, Nagyhegypusztával, Irsapusztával és Pusztaszentpéterrel valóban rangjának megfelelő helyé vállt. 1930-ban 3375 lakója volt, s ez a szám a II. világháborúig alig változott. A lakosság vallását tekintve döntően katolikus volt, 115 izraelita, 103 evangélikus, 82 református és 6 görögkeleti mellett.

A nagyközség építészeti képét mutatja a másik 1930-as adat, mely szerint az itt álló 565 házból csak 266 volt szilárd anyagból épített, s közülük 130 a zsuppal fedett.

A nagyközség gazdasági életét továbbra is a mezőgazdaság, emellett a kibirtok jellemezte. Emellett jelen volt a határban a nagybirtok, ezen belül is kiemelkedő Moller Miklós és tsa. 2146, Tarányi Ferencné 2113 és Esterházy Pál 1746 holdja. Jellemző volt a szántó (4151 hold) és az erdőterület (3082 hold), valamint jelentős a rétek aránya is (1105 hold).

Ennek arányában 1941-es adat szerint a 3356 lakósból 2226-an éltek a mezőgazdaságból.

Messze elmaradt ettől az iparból élők száma, amely alig haladta meg a 10 %-ot. A 372 fő ebből élő közé beszámították a szolgáltató kisisparosokat is. A legjelentősebb foglalkoztató Hilmayer Zsigmond téglagyára volt 45 fővel.

A két háború között legnagyobb beruházás az új községi iskola építése volt, melynek megépítését 1928 elején idítették. A 9 tantermes és egyéb funkciókat is magába foglaló épület végül 1931 januárjára készült el. Emellett 1934-ben a távoleső Irsapuszta is kapott egy egytantermes iskolát.

A másik jelentős, a községképet meghatározó beruházás az új plébániatemplom megépítése volt, melyet 1927. novemberében szenteltek fel.

A II. világháborús időszakból származó adatok szerint a nagyközség belterületén 486 lakás (2690 lakós), a külterületen 119 lakás (900 lakós) volt. Közülük 468 „nem éghető”, 137 éghető héjazattal rendelkezett.

Az elemi iskola az 1930-as években

A község életében a háború alatti legnagyobb változást a zsidó lakosság deportálása hozta, amelynek súlyos hatása lett a település későbbi életére is.

A település története 1945-től a rendszerváltásig

1945 március 29-én harc nélkül szállták meg Zalalövő központi részeit a szovjet csapatok, majd a következő nap pár órás harc után Budafa, Csöde és Irsapuszta, majd legvégül 31-én Pusztaszentpéter került a kezükbe. A legnagyobb háború csapás Zala híd felrobbantása volt.

Zalalövön az új hatalmat az április elején megalakult Nemzeti Bizottság képviselte. 1945 tavaszának legjelentősebb gazdasági és politikai eseménye a földosztás volt. A közel 796 hold kiosztott földből 79 lövői lakos 713 holddal részesült, a többi területet csödei és szőcei illetőségűek kapták.

Az élénk politikai élet mellett lassan megindult a gazdasági is, 1946 szeptemberében megalakult e helyi földműves szövetkezet, beindultak a téglagyárak és a többi kisüzem is.

A politikai gazdasági élet átszervezése 1948-ban kezdődött, és az 1950 elején megtartott tanácsválasztásokkal fejeződött be. Ezen átszervezéssel Zalalövő elvesztett nagyközségi rangját. 1950 október 26-án alakult meg a Budafával közös tanács 77 rendes és 41 pótaggal. Az első tanácselnök Árnýék János lett.

1949 decemberelsején alakult meg a zalalövői állami gazdaság, amely sok egymástól távolos területen gazdálkodott. 1951-ben jött létre a földbélő csoportból az első tszcs 13 taggal, 83 holddal, mely 1955-ben már 104 tagot és 600 kh-at számlált. Aztán sorra alakultak a további Tsz-ek, a Szabadság, a Vörös Zászló, a Kossuth, végeredményben 1951-re.

1949-ben a Hangya szövetkezetnek a Földműves szövetkezetbe beolvasztására került sor, amely 1951-ben kisáruházat, majd önálló húsboltot nyitott. 1952-ben lett cukrászdája, 1954-ben pedig kisvendéglője a falunak.

Az ipar árszervezése a kisiparosok ktszbe kényszerítésével történt 1951-ben. A megalakult két ktsz-el Zalalövön a szövetkezeti szektor jelentős pozíciót foglalt el.

A három téglagyárat és avizimalmokat államosították és szervezetenként összevonták. A község kályhásaiból pedig a zalaegerszegi üzem leányvállalata alakult meg, Ezzel együtt az ipar továbbra sem játszott jelentős szerepet. Az egyetlen pozitív változás az 1951 második felében végrehajtott villamosítás volt.

A község fejlődését a határsáv kialakítása súlyosan érintette, egyedül Zalaegerszeg felé lehetett engedély nélkül elhagyni a falut. Az 1954-es tanácsválasztáskor Budafa, majd Pusztaszentpéter is kiakart válni a közös tanácsból, ezt azonban nem engedélyezték, végül Budafa kiválására öt év múlva sor került.

Az oktatás és kulturális területen ebben az időszakban kevés változás történt. Megemlítendő a sötétmajori egytantermes iskola építése, és a községi könyvtár 1953-as megalapítása.

Utcasor 1955. Forrás: hungaricana.hu

Az 1956-os forradalom után a rendszerváltásig újra jelentős események történtek Zalalövő életében.

Igaz a népességszám nem nagyon változott 1980-as évekig (3321 és 3628 között mozgott), de az a lakások életmódjában, a lakások minőségében komoly változás következett be. Csak jellemző példaként, míg Zalalövön 1941-ben az összes lakás közül csak 21-ben volt fürdőszoba, 1990-ben 100 lakásból 76 fürdőszobás volt. A lakásállomány háromnegyed része egy 1990-es kimutatás szerint 1945 után épült.

A faluközpont tervszerű átalakítására 1958-ban készült az első terv. Az átalakítás az új tanácsháza építésével kezdődött 1958 végén. 1961-ben egy újabb rendezési terv készült, majd az újabb módosításokat ahhoz igazították, hogy a településhálózati koncepcióban Zalalövő kiemelt alsófokú központ besorolást kapott.

1961-ben az elnéptelenedő Pusztaszentpéért Kerkafalvához csatolták, míg Csöde idekerült a közös tanácshoz. 1970-ben próbálkozott Zalalövő először a régi nagyközségi rang visszaszerzésével, amely azonban csak 1984-ben sikerült, amit elősegített Budafa 1981-es idecsatolása.

A városiasodást elősegítette a hatvanas években a belső utak aszfaltozása, a 86-os út itteni szakaszának felújítása 1967-ben, amely a felrobbantott és ideiglenesen pótolta híd helyett az új Zala híd építését is meghozta a községnek. 1972-ben megalakult a vízmű társulat, 1977-ben megkezdődött a csatornázás, ezzel a település közművesítése.

A gazdasági életben a mezőgazdaság fontos szerepe megmaradt, s a sok kis Tsz helyett létrejött a Petőfi Tsz, amely a rendszerváltásig működött. A tsz 1967-ben 4789 kh-on gazdálkodott.

A másik mezőgazdasági nagyüzem az állami gazdaság volt, amely más települések területén is gazdálkodott. Zalalövő i üzemegységéhez 2284 kh tartozott,

Az ipari termelés területén a Vegyipari KTSz volt a legnagyobb foglalkoztató. A fokozatos fejlesztéssel a létszám az 1962-es 109-ről 1970-re 200 főre duzzadt, és új telephelyis épült az egykori 1.sz téglagyár területén. Majd a nyolcvanas években a foglalkoztatás és a termelés is visszaesett.

A másik foglalkoztató a Ruházati KTSZ volt, amely az 1960-as években indult fejlődésnek. Később (1970) Zala Kisipari Szövetkezetre változtatta a nevét, és villamosalkatrész gyártással bővítette a profilját. 1974-ben már 345 főt foglalkoztattak. 1975-ben nagyobb fejlesztéssel próbálkoztak, de a kijelölt területen előkerültek az ókori Salla maradványai. A gyors döntés helyett a tétovázás kezdődött. 1980-as években itt is visszaesett a termelés, és a ktsz súlyos problémákkal küszködött.

A kereskedelem területén melyet az ÁFÉSZ uralt a boltok felújítása mellett a Barátság Áruház megépítése 1969-re. 1983-ban készült el a Salla nevű új vendéglő.

Az 1970-es évek végén kezdett megjelenni az idegenforgalom. Ehhez is kapcsolódik, hogy a műemléktemplomokat taratozták, 1969-ben a patakait, 1972-ben a Mindszentit. Teljesen az idegenforgalomhoz kapcsolódik a Petőfi u. 33. alatti tájház létrehozása 1977-ben, majd a helyi múzeum és a római romok beútatása romkert formájában a nyolcvanas évek elején. Az idegenforgalom legnagyobb beruházása a Szőce patak felduzzasztásával 1986-ban kialakított és 1991-ben Borostyán tó nevet kapott létesítmény volt.

Ezen időszak jelentős oktatási és kulturális beruházásai az 1970-71-ben épült óvoda, az 1976-77-es iskolabővítés, amely a bekörzetesítéssel függ össze.

1965-ben kezdődött az új művelődési ház építése a falu központjában. Az 1967-ben átadott épületben könyvtár és mozi, valamint színházi előadásokra alkalmas terem is épült.

A klasszikus kulák megnevezés a településen nem volt indokolt használni, lévén, hogy kimondottan e nagyságrendbe tartozó gazdálkodóról nem tudunk, így kitelepítettekről sem. Ellenben több a határvidékről származó személy lelt otthonra éppen annak következtében, hogy Zalalövő volt az első olyan település, ahová a kulák volta miatt költözhetett egy-egy család. A földrajzi elhelyezkedés végett tehát inkább befogadó volt Zalalövő azok számára, akiket a rendszer kiközösített, máshonnan elűzött.

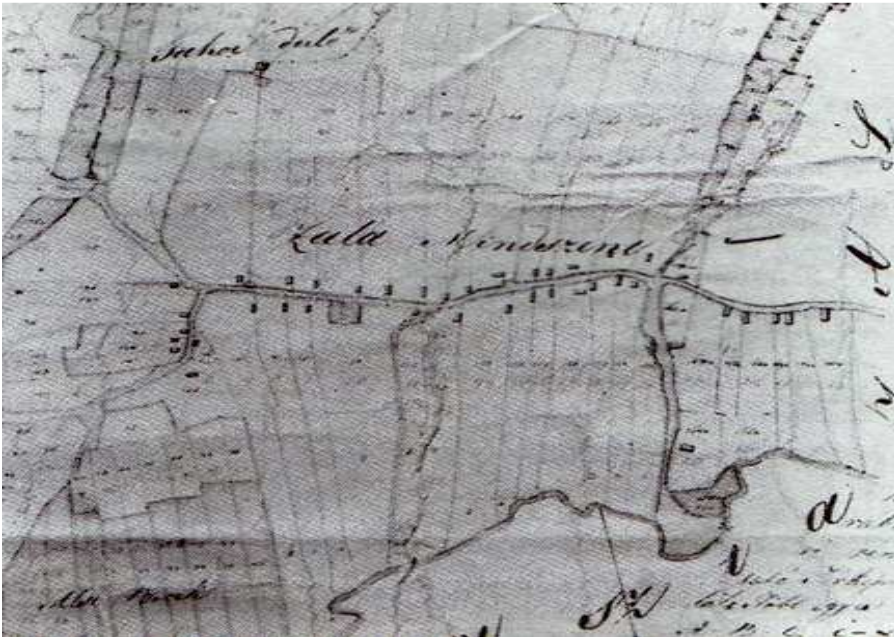
A rendszerváltástól napjainkig

A rendszerváltás követően létrejött önkormányzat vette át a nagyközség irányítását. A politikai rendszerváltást követő gazdasági változások rendkívül súlyos helyzetbe kergették a települést. A gazdasági egységek tért vesztek vagy tönkrementek. 1992-ben felszámolták a Tsz-t, a Zala Villamosipari szövetkezetben 39, a volt állami gazdaságból létrejött kft mindössze 45 főt foglalkoztatott. Gyakorlatilag minden negyedik ember munkanélküli lett. Ezen az sem változtatott, hogy 1995-ben 170-en kértek vállalkozói engedélyt, azonban ezek zöme kényszervállalkozó volt. Az első látványosabb elmozdulás fejlesztés a csak 1995-ben történt, a művelődési ház bővítésével.

Zalalövőbe olvadt egykori települések rövid ismertetése:

A mai város területén a középkorban 9, az újkorban 5 település volt. Kettő – Fényesföldre és Herbártfalva – már a középkorban elnéptelenedett, Kettő (Csütörtökhely és Pacsa) nem települt újra a török idők után. Az öt középkori eredetű település Lövő, Mindszent, Pataka, Fernekág és Irsa alkotja a mai várost (A huszadik században elnéptelenedett (Pusztá-) Szentpéter 1925-től 1961-ig tartozott Zalalövőhöz, majd Kerkafalvához csatolták.)

Zalalövő 1844.

A ma Zalalövővel nyugatról összeépült Mindszent 1253-ból ismert először. Neve alapján ekkor már állt Mindszentek tiszteletére emelt temploma. A 17. század végéig 4 lakott portája van. 1748-ban 45 családban 130 katolikus és 3 reformátust jegyeznek. 1778-ban 426 lakosa van. A II. József féle összeírás 65 házból 57 családot, 380 lakost talál itt. 1810-12-ben 28 ház, majd 1828-ban és 1844-ben is 41 házat irtak össze. A lakosságszám alig változik, 1793-ban 384, 1849-ben 360. 1925-ben beleolvad Zalalövőbe.

Jelentős hely volt a középkor korai időszakában Csütörtökhely, amely Zalalövőtől délre a Zala másik partján a mai Kolozsvár nevű falurész térségében volt található. A török időszak alatt elpusztult, 1690-ben műveletlenül hagyott (inculiti) falu. A 18. században újratelepült, de már mint Lövő része.

Fernekág nevét a mellette található patakról kapta. Csütörtökhely és Irsa között helyezkedik el. Lakossága 1793-ban 43 fő volt. Igazgatásilag Lövőhöz kapcsolják.

Zalapataka 1860

A ma a várossal keletről összeépült Zalapataka 1337-ben jelenik meg írásos emlékekben. A török időszakot túléli. 1720-ban kisnemesi falunak jelölik. 1748-ban 76 családban 243 katolikus lakója van. 1778-ban lakossága 435 fő. A II. József féle népszámláláskor 95 házat, 98 családot, 510 lakost és 77 nemeset találtak itt. A 19. században az itt álló házak száma és a lakosságszám is nagy ingadozást mutat, az utóbbi jelentősen csökkent. 1925-ben csatolták Zalalövőhöz.

A Zalapatakával keletről szomszédos Budafa 1310-ben került a Buzád nembeli Oghuz fia János birtokából Zalamelléki Demeter fiaihoz. A tanácsrendszerrel, Zalalövővel közös tanácsba került, ahonnan 1959-ben kivált. 1981-ben csatolták Zalalövőhöz. Irsa szintén délre található ma is élő település a 86-os országút mellett. A török időszak alatt elpusztul, 1690-ben műveletlenül hagyott (inculiti) falu. Újratelepítése lassan, a 18. század második felében indul, a II. József féle népszámlálás 5 házat, 4 családot 31 nemtelen és 2 nemes lakót talál itt. Ebben az időben Lövőhöz tartozó puszta. A későbbiekben is ide tartozik. Pacsa nevét mai is őrzi egy szőlőhegy a Zala jobb partján, Mindszenttel szemben Lövő határában. A török időszak alatt elpusztul, 1690-ben műveletlenül hagyott (inculiti) falu. Nem telepítik újra, a lövőiek és mindszentiek szőlőbirtokként hasznosítják. A pacsai puszta szőlőhegyi törvényét Zala megye adta ki 1769-ben.

Pacsai puszta 1844.

Szorosan kapcsolódik Lövő területéhez az egykori Herbártfalva története. A mára nyomtalanul eltűnt Fényesfölde Csütörtökhely, Pacsa és Fernekág között feküdt egy 1371-ben kelt oklevél szerint. Pontos helyét nem ismerjük, bizonyos, hogy még a középkorban Lövőbe olvadt. 1419-ből tudjuk, hogy templom is állt itt Szent János tiszteletére emelve.

3.2. A településszerkezet kialakulása

1. katonai felmérés térképe (1763-1787)

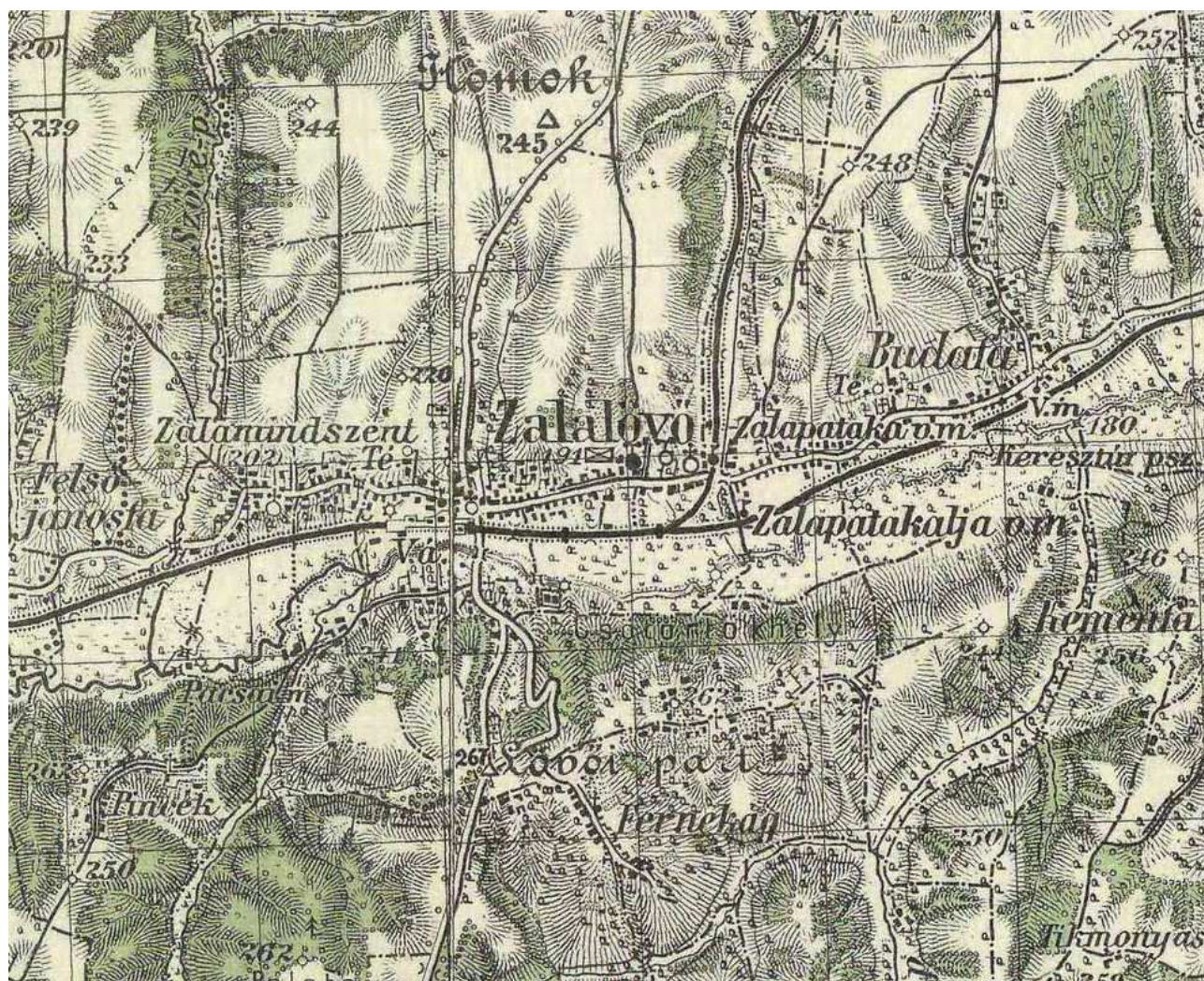
Zalalövő város több önálló község konglomerátumaként alakult ki. Történetét kezdettől fogva döntően befolyásolta közlekedés-földrajzi helyzete. Ennek fő meghatározója az ókortól napjainkig használt nemzetközi főút, az úgynevezett „Borostyánkő” út, ma a 86-os főútvonal és a Zala-folyó völgye, az ott kialakult vasútvonal.

A településhalmaz központi része teljesen összenőtt, Zalaminszent és Lövő városrészek. A Zala völgyében e központi résztől K-re Zalapataka és Budafa helyezkedik el, mely különálló településrészek Lövővel és egymással is ma már összefüggő beépítést alkotnak. A Zala déli oldalán a hídfő környezetében régi településrész a Borostyánkő út menti beépítés, a Kolozsvári utca. A 20. században beépült a domboldal folyóvölgyi északi lába, keletre Csekék szórvány településrész irányába a Jókai utca, nyugatra pedig Pörgölin irányába a Bajcsy-Zsilinszky utca.

A Zala völgytől D-re lévő Göcsej tájegységhez tartozó dombság területén három elkülönülő településrész Kisfernekág, Nagyfernekág és Irsapuszta található. A felsorolt településrészekeken egykori falvakon túl több szórvány beépítés található, melyek többsége már alig lakott. Egykori létezésükről bizonyos esetekben csak a telekszerkezetek árulkodnak. Ilyen településrész délen a Negyvennyolcas, Háromház, Csekék. Ezek közé sorolhatók a különböző, napjainkra felhagyott majorok és a környezetükben lévő lakóházak. Délről észak felé haladva ilyen területrészek a Bárommajor, Szűcsmajor, Békavár, Alsósötérmajor és Felsősötérmajor.

A XX. század közepén, 1941-ben készült katonai felmérés térképén látható, hogy a múlt század közepéig a település szerkezete megegyezett a XIX. századi állapottal. A korábban különálló települések összenöttek, a város kelet-nyugat irányban elterülve alakult ki. Ehhez az irányhoz kapcsolódva alakultak ki a múlt század második felétől az észak-dél irányú keresztutcák

Zalamindszent és elsősorban Lövvé északi részén. A Zala-folyótól délre a Kolozsvári és Bajcsi-Zsilinszky utcák, valamint a Jókai Mór utca beépítése is ebben az időszakban alakult ki. A település szerkezetét a kezdetektől meghatározó fő nyomvonalak, az észak-dél irányú Borostyán-út, a kelet-nyugat irányú országos mellékút és a Zala-folyó kiegészült a múlt század elején a vasút nyomvonalával is, melyet az alábbi térkép már szemléltet.

1941-es katonai térkép

Új településszerkezeti egységet képez a Szócei-patak völgyében kialakított Borostyán-tó jóléti víztározó és a környezetében létrehozott üdülőterület, mely területen jelentős fejlesztések történtek a korábbi évtizedekben, családi üdülőházak építésével és a tó környéki infrastruktúra – strand, kemping, vendéglátás – létrehozásával. A településszerkezet meghatározó elemei a beépített területen túl a kertes mezőgazdasági területek, zártkertek, melyek a Zala völgy Ny-i irányban utolsó szőlőművelési domboldalait tartalmazza. E szőlőhegyek a Zala déli oldalán helyezkednek el. Nyugati egysége a nagy erdőterületekkel körbevett Pacsa-hegy, keletre pedig Nagyfernekág és Kisfernekág között elhelyezkedő Csütörtökhegy, Csáford, Kalinkó szőlőhegyek.

A településszerkezetre azon belül a beépített területekre a szerkezet kialakulásából következően a K-Ny irányú hosszanti szétterülés és a szórvány egységek jellemzik, mely szerkezet jellegéből adódóan a központi részt kevésbé képes erősíteni, hangsúlyozni. A beépített területeknek nincs egységes települési arculata, a tájegység, a környező falvak építészeti arculatának jellemzői sűrűsödnek e településhalmazba, melynek egyes elemei között finom különbségek vannak a városias vagy falusias jellegben, a népesség gazdasági erejétől függő építési minőségben.

Zalalövő központja dél-keletről 1998-as felvétel. *Forrás: internet*

3.3. Műemlékek ●

Zalalövő látványosságai között öt nyilvántartott műemlék található:

- Nep. Szt. János szobor, védeltségi kategória: általános műemléki védelem, műemléki jegyzék száma: 10081; Kolozsvári u. 4., hrsz.: 1307/2
- Zalamindszenti r. k. kápolna, védeltségi kategória: műemlék, műemléki jegyzék száma: 6489; Zalamindszent, Petőfi S. u. 98. hrsz.: 111
- Lakóház, népi, védeltségi kategória: műemlék, műemléki jegyzék száma: 6485; Petőfi S. u. 35., hrsz.: 309
- Zalapataki r. k. templom, védeltségi kategória: műemlék, műemléki jegyzék száma: 6490; Kossuth L. u. 68., hrsz.: 8053
- Villa Publica romjai, védeltségi kategória: általános műemléki védelem, műemléki jegyzék száma: 10082; Kossuth L. u. 12., 59., hrsz.: 1097, 1098, 1099, 1100, 1102

Nepomuki Szent János szobor Kolozsvári u. 4., hrsz.: 1307/2

Az 1307/1 hrsz.-on álló egykori népi lakóházat és kerítést tulajdonosai teljesen átépítették. A kerítés vonalában, négyzetes lábazon, hasáb alakú, lábazattal és párkánnyal tagolt posztamensen Nepomuki Szent János festett szobra (hrs. 1307/2). A szent papi ornátusban, kezében pálmaágát és feszületet tartva látható. A posztamens homloklapján évszám, 1810.

Római katolikus kápolna Zalamindszent, Petőfi S. u. 98. hrsz.: 111

Domboldalon, körbekerített telken, szabadon álló, keletelt, egyhajós, félköríves szentélyzáródású kápolna, Ny-i homlokzata előtt toronnyal, a szentély felől kontyolt nyeregtetővel. A hajó D-i oldalán félköríves záródású román kori rézsűs ablakok. A hajó É-i és D-i falán falsávos tagolás. Síkfödémes hajó, fiókdongával boltozott szentély, a hajó bejárati oldalán fakarzat. A hajó két oldalán egy-egy, középpütt féloszlopra támaszkodó, csúcsíves kettősfülke. A szentély É-i és D-i oldalán egy-egy ülőfülke. A hajóban román kori oszlopfő és 18. századi téglaburkolat. Berendezés: jellemzően 19–20. század; főoltár, 17. század. A ma Zalalövőhöz tartozó középkori Mindszent falu 13. században épült templomáról az első okleveles adat 1414-ből ismert, a 16. század végére elpusztult a templom. A 1700-as évek közepén a torony nélküli zsuppal fedett Mindenszentek tiszteletére szentelt kőtemplomot a „régii törmelékéből” építették újjá a birtokos Nádasdy vagy Irsay és Potyondy családok támogatásával. A fa harangtornya helyett új homlokzati torony, félköríves szentélye helyett nagyobb, ugyancsak félköríves szentély épült. 1830-ban már cserép fedte. 1972-ben helyreállítva.

Lakóház, népi, Petőfi S. u. 35., hrsz.: 309

Fésűs beépítésben álló, előkertes, a K-i telekhatárra épült, L alaprajzú, boronafalú, kívül-belül tapasztott, csonkakontyolt nyeregtetős, zsúpfedeles épület. D-i, utcai, fűrészelt díszítésű, festett fa ormfala előtt oszlopos, mellvédes tornác. A K-i, utcavonalra merőleges épületrészben döngölt agyagpadlós lakószobák, konyha, kamra, az É-i szárnyban istálló és pajta. Helyiségeibe eredetileg kívülről nyílt ajtó. Az udvarban disznóól és kerek kút áll. Berendezés: 1910–1920. Épült a 19. század közepén, 1910-ben átépítették, füstös konyháját 1914-ben kéményes–kemencés konyha váltotta fel. 1976–1977-ben helyreállítva. Népi műemlék.

Római Katolikus templom Zalapataka, Kossuth L. u. 68., hrsz.: 8053

Bekerített telken, domboldalon, szabadon álló, egyhajós, poligonális szentélyzáródású templom, K-i homlokzata előtt toronnyal, a szentély felől kontyolt nyeregtetővel, a hajó É-i falához csatlakozó sekrestyével. Fiókos dongaboltozatos hajó és szentély, a hajó bejárati oldalán két kőoszlopra támaszkodó fakarzat. Berendezése jellemzően 19–20. század; Kálvária-oltár, szószék, 18. század közepe.

Épült a zalapataikai Nagy család és több nemes hozzájárulásával. A templom építését megkezdte Nagy György helyettes Kuriai bíró 1747-ben, befejezte özvegye Luda Anna Zsófia 1749-ben. A tornyot építtette Nagy Mihály, Zalavármegye alispánja. „A templom hosszúkás formájú, boltozatos, tégltől épült, faszindellyel fedve. Szent Anna tiszteletére készített főoltár mellett két mellékoltár is van, az egyik a Szent Kereszt, a másik Szent Flórián tiszteletére. Kórusa van fából, orgona nélkül. Három harangja van, a legnagyobb 300 fontos, ezt Nagy György saját pénzén vette, a második 200 fontos nagy Péter özvegye ajándékozta, a harmadik 150 font súlyú, ezt a falu lakói szerezték be. A templom alatt a Nagy család sírboltja van.” (Visitatio canonica 1801). Az 1800-as évek második felében renoválták és orgonát építettek a kórusra. 1908-ban ismét felújították, cseréppel fedték be és befalazták a sírbolt bejáratát. Az első világháborúban a harangokat elvitték és beolvasztották. A mostani harangokat 1935-ben készítették Sopronban Pataka község lakói. 1969-ben kívül belül tatarozták. 1994-ben belül restaurálták.

Villa Publica romjai, Kossuth L. u. 1-2., 5-9., hrsz.: 1097, 1098, 1099, 1100, 1102

A mai Zalalövő falu alatt az 1973 óta tartó ásatások során egy 1. században használt katonai tábor és a táborhoz tartozó korábbi település helyén 14 különböző munkahelyen kerültek elő a Hadrianus császár idején alapított Salla városának maradványai. A romkertben láthatók egy Kr. u. 4. század második évtizedében kiépült, és a század közepén tovább bővített, padlófűtéssel, falfestményekkel és fürdővel ellátott lakóháztömb alapfalainak maradványai. Az épülettömb feltárt DNy-i helyiségeihez ÉNy felé tágas udvar csatlakozott, az udvar túlsó oldalán található helyiségek azonban már beépített területre esnek. Az épülettömb romjai között talált cölöplyukak és gyereksír alapján feltételezhető, hogy a terület a rómaiak távozása után (Kr. u. 4. század vége) egy ideig még lakott volt. Az épületmaradványok mellett bemutatásra került a városon áthaladó Borostyánkőút ÉK-DNy-i irányban húzódó 7 m széles, bazaltkövekkel burkolt szakasza.

3.4. helyi védett építészeti örökség ●

A hatályos helyi építési szabályzat mellékletében rögzített a helyi védelem alatt álló építészeti örökség listája, mely az alábbi épületek és építmények védelmét rendeli el:

Kápolna (harangláb), Irsa u. 23., hrsz.: 1822

Vasútállomás, Táncsics u. 8., hrsz.: 64/21

Római katolikus templom, Szabadság tér 5., hrsz.: 6

Posta épülete Kossuth u. 7., hrsz.: 1099

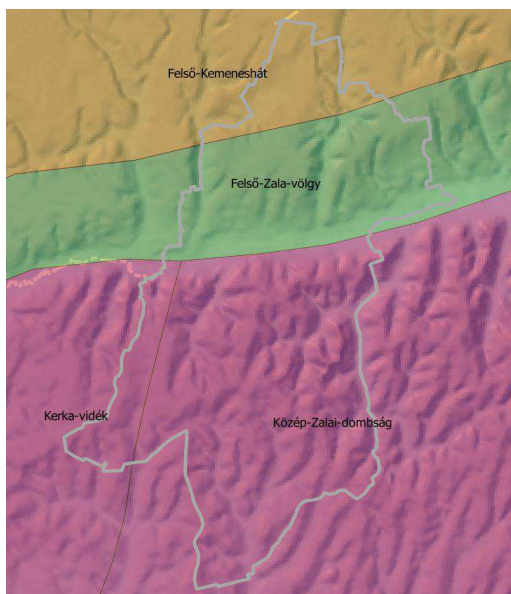

3.5. Táji és természeti értékek

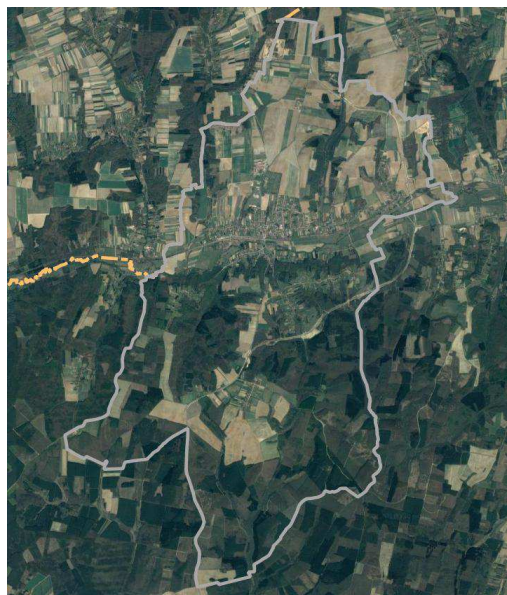
A terület általános jellemzése

Elhelyezkedése, fekvése, természetföldrajzi viszonyai

Zalalövő a Dél-dunántúli régióban, Zala megye nyugati részén, a Zala-völgye mentén helyezkedik el. Magyarország Kistájkatasztere (Marosi szerk. 1990) alapján a Felső-Kemeneshát, Közép-Zalai-dombság (Göcsej) és a Felső-Zala-völgy és a Kerka-vidék kistájakba tartozik.

A település elhelyezkedése a kistájak térképén

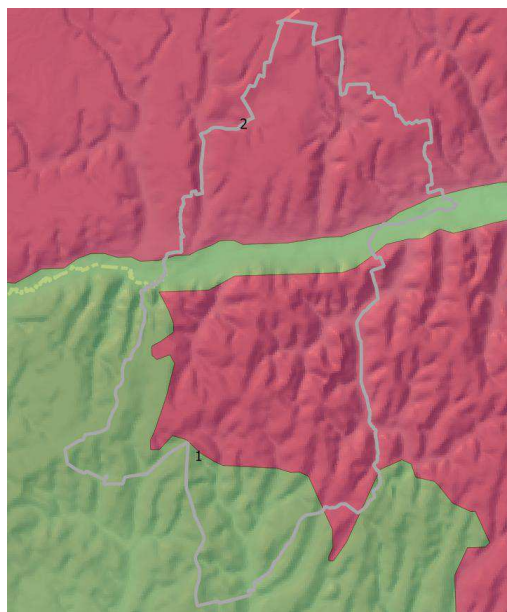

A település a GoogleMap aktuális 2017-es légi fotóján

Geológia, domborzat

A település és környezete a kistájak változatos táji és geológiai sajátosságait hordozza. A város közepén húzódó folyóvölgy alluviális síkjából északra emelkedik ki a Kemeneshát viszonylag alacsony platója, míg délen a Göcsej, Hetés északi részének magasabb dombjai húzódnak.

A Zala síkja egy árkos vetődésben kialakult aszimmetrikus, eróziós teraszos árok, mely a tőle északra eső Vasi-hegyhát választja el a Zalai-dombságtól. A folyóvölgyből délre a Göcsej mély, eróziós völgyekkel szabdalts dombjai emelkednek, melyek az egykor sík felszín darabokra töredezett és elbillent darabjai. A tájban a geológiai felépítményt a mélyben húzódó variszkuszi alapzatra a földtörténeti korokban lerakódott változó vastagságú és összetételű üledékek alkotják. A felszínközeli kőzetek közül meghatározó az egykor erre kanyargó Ős-Rába kavics hordalékkúpja. A település legmélyebb pontja a Zala-völgyben mért 175 mBf-es szintje, míg a legmagasabb a Víz-alja mellett emelkedő domb a maga 261 m-es magasságával.

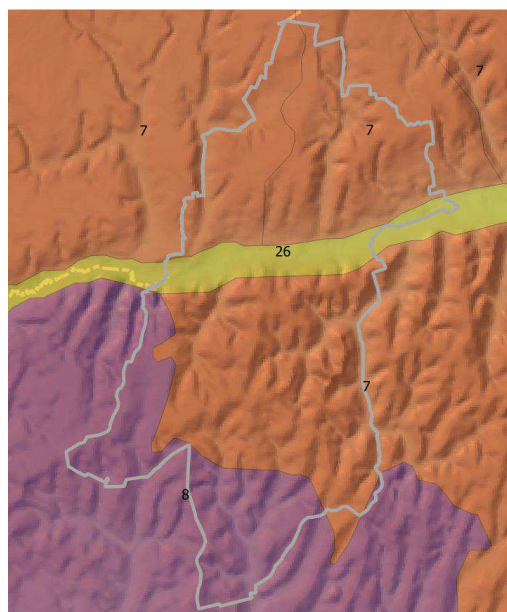

A felszín közeli alapkőzet elhelyezkedése:

- 1 Glaciális és alluviális üledékek
- 2 Lössös üledékek

Talajok

A területre jellemző talajok keletkezését a tájat borító erdős vegetáció és a környezeti faktorok együttese határozták meg. A Zala menti réti öntéstalajok a folyó szabályozás előtti éves rendszeres kiöntései során keletkeztek. A magas csapadék és a kőzetek acidofil jellegéből adódóan itt láptalajok nem, ill. csak lokálisan alakultak ki. A völgy feletti térszíneket uraló erdők alatt az idők során agyagbemosódásos és pszeudoglejes barna erdőtalajok képződtek, melyek a csapadékviszonyok kilúgozó hatása nyomán savanyú kémiai hatásúak, kötöttek, rossz vízgazdálkodásúak.

A község környékének talajtérképe

- 7 Agyagbemosódásos barna erdőtalajok
- 8 Pszeudoglejes barna erdőtalajok
- 26 Réti öntéstalajok

Éghajlat

Éghajlata mérsékeltén hűvös – mérsékeltén nedves, mely közelít a nedves típushoz. Az évi átlagos napsütéses órák száma 1800 körül alakul, melyből a vegetációs időszakra 720 jut. Az évi középhőmérséklet 9,0 °C körüli, a fagymentes napok száma átlagosan 170 nap. A legnagyobb nyári meleg átlaga 32,0-33,0 °C, míg a téli minimum -18, °C körül várható. Az évi átlagos csapadék mennyisége 800 mm körül alakul. A szél irányát tekintve az É-i és a D-i irányból érkező légáramlatok a jellemzők.

Vízrajz

Zalalövő és környezetének jelentősebb vízfolyása az itt nyugatról keleti irányban haladó Zala. A korábban több ágra szakadt folyó a múlt századi szabályozást követően ma csatornaszerű mederbe terelve folyik. Átlagos vízhozama a nagy esők, vagy hirtelen hóolvadás során többszörösére nőhet, ilyenkor még ma is kiléphet medréből. A település területén érkező kis vízfolyások közül említésre méltó a jobboldalon érkező Patakai- és a Keresztúri-patak. A balparton a Szőcei- és a Zalapatakai-patak említendő. A Zala völgyében helyenként fennmaradtak a szabályozás után lefűződött holtágak, kubikgödörök, időszakosan vízjárta helyek.

Természetes állóvíz nem található, a mesterséges vízfelületek közül a Szőcei-patakon elkészült duzzasztógátas Borostyán-tó említendő.

A területen található vízfolyások hálózata

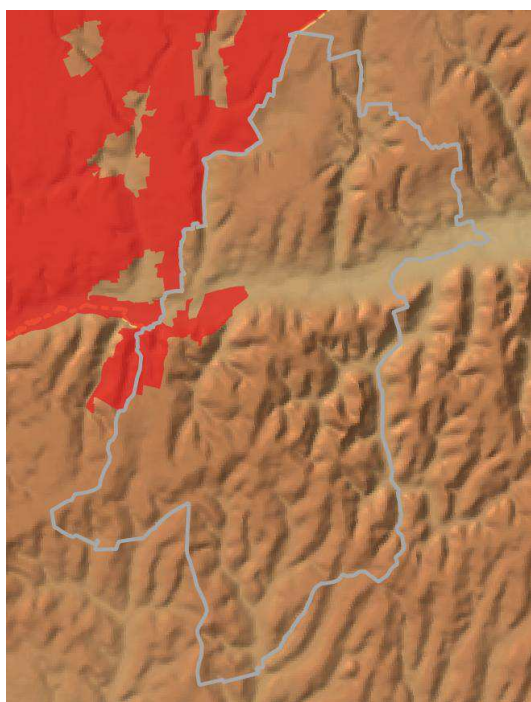
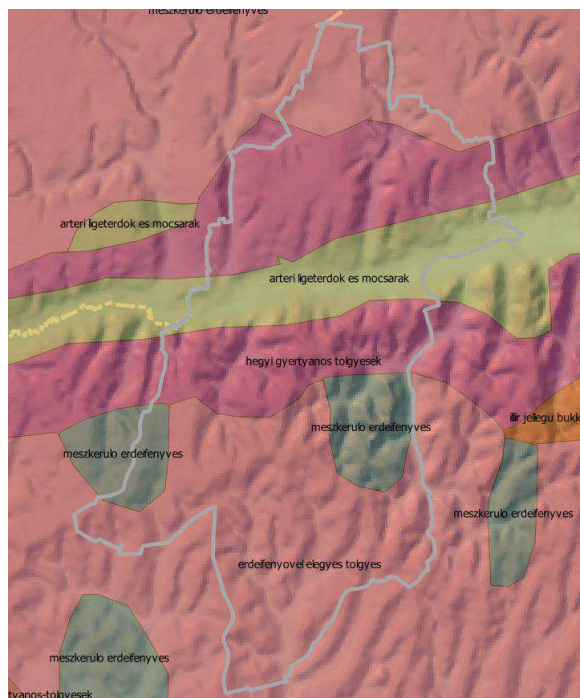
- █ vízfolyás
- x források

A vizsgált terület természetvédelmi vizsgálata

Potenciális vegetáció

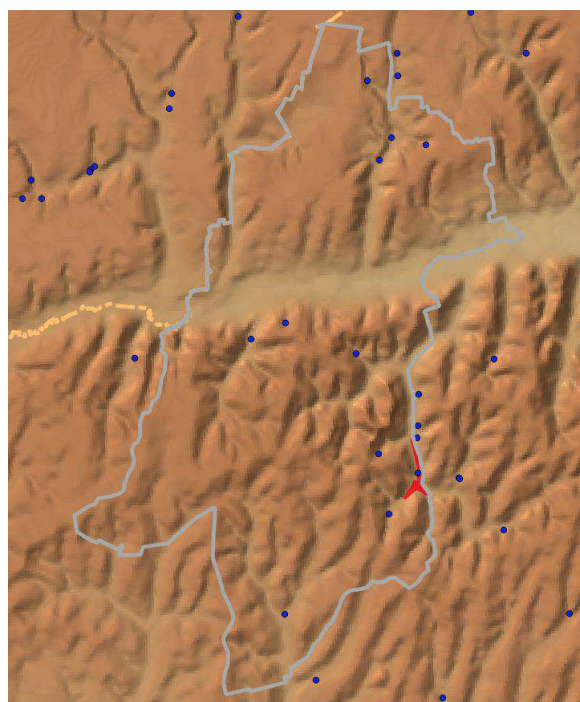
A település külterülete nagymértékben erősült, ami megerősíti potenciális erdőterület jellegét. A település valójában a Zalai-dombság és az Őrség átmenti zónája. A természetes folyamatok modellezése során elkészült vegetációtérképen a tájban mindenütt erdők láthatók, az domináns erdeifenyővel elegyes tölgyes mellett mészkőrű erdeifenyves és hegyi gyertyános-tölgyes is megjelenik. Az erdők mai képe, fajösszetétele ettől kissé eltér, ennek okai a gazdaságorientált erdőgazdálkodásban keresendők. A folyóvölgytől délre található kiterjedt erdőség nagyrészt ma is természetes állapotú, tájidegen fajok (akác, vöröstölgy, luc) jelenléte elenyésző. A belterülettől északra lévő erdőkben azonban már több az akác, ill., akáccal vegyes erdő. A völgyek legmélyebb térszíne, a vízfolyások mente a víz jelenlétéhez kötődő füzes és égeres láp- és ligeterdők, mocsarak kialakulásának kedvez.

A település erdősültsége a Zólyomi-féle potenciális vegetáció térképen

Országos védettség

A település közigazgatási területén országos jelentőségű természetvédelmi terület az Őrségi Nemzeti Park törzsterülete.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben meghatározott ex lege védettség (forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár) közül *láp* és *források* találhatóak a település területén.

■ láp ● forrás

Helyi védettség

A településen helyi jelentőségű természetvédelmi terület nem található.

Természeti területek

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 15. § (1) pontja alapján természeti területnek minősül az *erdő, gyep, nádas* művelési águ termőföld. A természeti területek kijelöléséhez nem áll rendelkezésre információ.

Természetközeli területek

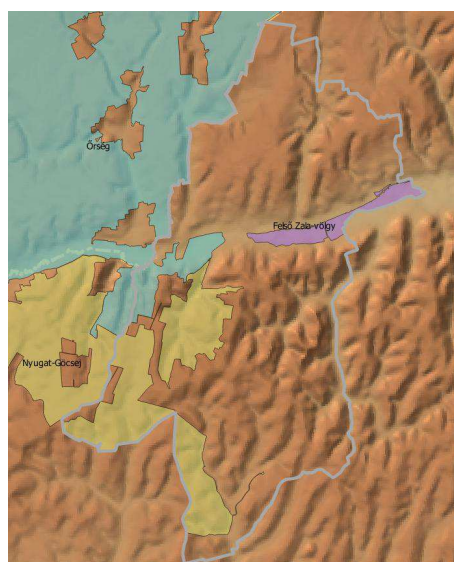
Az OTÉK 30/A § (1) bekezdése alapján a *mocsár, nádas és sziklás* terület természetközeli területnek minősül. Aktuális földhivatali nyilvántartás hiányában ezek jelenléte nem határozható meg.

Érzékeny természeti területek

Az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) és Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT) é A 2/2002 (I. 23.) KöM-FVM együttes rendeletben megjelölt kiemelten fontos, valamint a fontos ÉTT-k listáján a település nem szerepel.

Natura 2000 területek

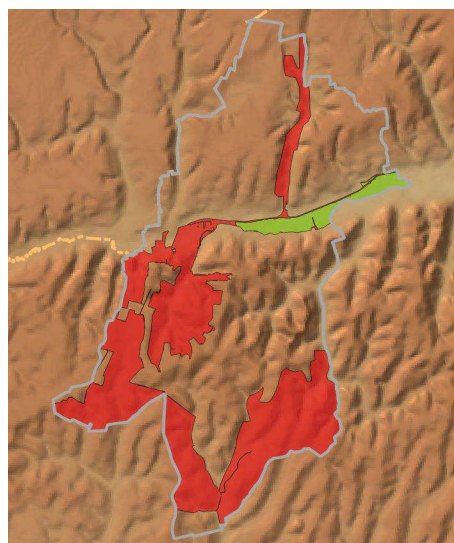
A település külterületét az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendeletben kihirdetett, majd az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészelekről szóló 14/2010 (V.11.) KvVM rendelettel közzétettek közül a HUBF20037 Felső-Zala, a HUBF 20039 Nyugat-Göcsej, a HUON 20018 Őrség (SCI), valamint HUON 0001 Őrség (SPA) Natura 2000 területei kerültek kijelölésre.

A településen kijelölt Natura 2000 területek

Ökológiai hálózat

A község közigazgatási területét az országos ökológiai hálózat jelentős területen érinti. A lehatárolás átfed a Natura 2000 területekkel, melyhez a Szőcei-patak menti területek csatlakoznak. A hálózat elemei közül ökológiai folyosó és magterület került kijelölésre.

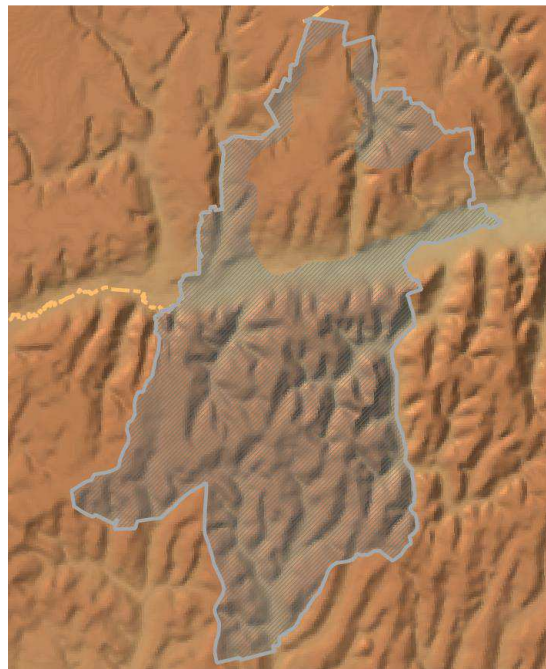
az országos ökológiai hálózat térképe

Egyedi tájértékek

A területre vonatkozó egyedi tájértékek listája nem áll rendelkezésre.

Tájvédelmi szempontból kiemelt övezet

Tájképvédelmi kiemelt övezetbe a belterület és a mellettük húzódó szántókon kívül az egész közigazgatási terület ki lett jelölve.

a tájképvédelmi övezet érintettsége

A természetvédelmi értékek részletes bemutatása

A város külterületének kiterjedt erői és gyepterületei jelzik a természeti értékek jelenlétét. A természeti állapot megítélését a táj- és területhasználat változás vizsgálatával végezhetjük e. Ehhez nyújtanak segítséget a hiteles kor dokumentumok, a történelmi katonai és kataszteri térképek. Ezek olyan alapvető információkat hordoznak a különböző tájhasználati egységekről (lakóterület, szántó, gyeperület, erdő), azok kiterjedéséről, melyekből a természeti értékek jelenlétére következtethetünk.

A Mária Terézia uralkodása idején készült első katonai térképen az akkor még különálló településrészek lakóterületei látszik, tőlük északra kiterjedt irtások, szántók láthatók. A Zala völgyében a rétek, vizes élőhelyek mellett a szántók is már láthatók. A völgytől délre a fernekági szőlőhegy és a Nagyhegy is ábrázolva van. Feltűnően nagy az irtástérület, mely részben szántó, részben gyepterület lehetett, utóbbit igazolja az út mellett látható birkaakol (*Schäferer*). Emellett az erdők is nagy területet borítanak.

A második katonai térképen a térstruktúra nagyjából hasonló, viszont az irtásokon újból megjelennek az erdők. A Zala-mentén a vizes élőhelyek ábrázolva vannak, de az is jól kivehető, hogy a völgyben már akkoriban szántottak, néhol egészen a Zaláig érve. A budafai részen a szántók mellett nagyobb rétek is látszanak. Irsapuszta még itt sem látható.

Az 1948-49-es szabadságharc után elkészült első kataszteri térkép részletes képet ad a földrészetek művelési ágáról, valamint sok helyütt a tulajdonos nevét feltüntetve a tulajdonviszonyokról. A mívesen megrajzolt térképen jól látható sok keskeny nadrágszűj-parcella mellett a nagyobb birtoktestek is. A térkép csak részben színezett, a gyepeket zöld, az erdőket barna színnel jelölték, a szántót, szőlőt fehéren hagyták. Láthatóan a maihoz képest kisebb volt az erdők kiterjedése, a szántók dél felé a településhatárig húzódtak. Irsapuszta még itt sem látható, csupán az egykori Keresztű puszta, Köves-porta. A térképen megjelennek a dűlőnevek, melyek a mai napig többé-kevésbé használatosak.

A Magyar Királyság kiegyezés-korabeli térképének elnagyolt ábrázolása pontos elemzést nem tesz tehetővé, a művelési ágak kiterjedése nem állapítható meg.

A korabeli térképek alapján jól látható, hogy a külterület ma látható, nagyfokú erdősültsége a múlt században következett be. Ezt támasztja alá, hogy az új erdők sokfelé telepített állományú erdeifenyő-, luc- és akácültetvények, többnyire monokultúrák. A vízjárta patak völgyekben égeresek, füzes puhafaligetek, bokorfüzesek találhatóak.

A térképek alapján látható, hogy a település közigazgatási területén a tájhasználat alapvető térstruktúrája legalább 250 éve már kialakult, nagyobb volumenű változást csak a XX. században történt erdőtelepítések hoztak.

A rendszerváltás nem okozott érzékelhető változást, ám a nemrég megépült elkerülő út tájképileg és a Keresztúri-patak völgyének természeti állapotában egyaránt negatív változásokat hozott.

A település az I. (1763-1787) és a II. Katonai Felmérés (1806-1869) térképein

A település a kiegyezés korabeli kataszteri térképen és a III. Katonai Felmérés (1869-1887) térképein

A természeti értékek helyszínei, bemutatása

Zala-völgy

A Zala völgyében ma a rétek jelenléte a meghatározó. Ezek szinte kizárólag kaszálással hasznosítottak, a legeltetés visszaszorult, csupán a völgy déli oldalának lejtőin láthatók legelő szarvasmarhák. A 86. sz főúttól nyugatra eső rétek a Felső-Zala-völgy legértékesebb területei.

Kaszálórét a Zala-völgyben

A sédbúzás- és ecsetpázsitos mocsárrétek, kékperjések az egykori növényvilág számos elemét megőrizték. Itt nyílik a szibériai nőszirm, sárgaliliom, kígyógyökerű keserűfű, széleslevelű ujjaskosbor, kornistárnics, hosszúlevelű veronika, valamint a szőcei rétekről vízi úton ide érkezett zergeboglár. A völgy szélén a forrásoknál, pangóvízes részekén szittyós, magaskórós növényzetet találunk.

Idős kocsányos tölgy a kaszálón

Legelő gulya

Szibériai nőszirm

zergeboglár

Az úttól keletre az intenzívebb gyephasználat következtében a védett értékek megfogyatkoztak, csak lokálisan található Zalapatakja térségében. A vasút menti sovány kaszálókon az agár sisakoskosbor él. A rétek virágai számos lepkét vonzanak, mint a tűzlepke, vérfű- és hangyaboglárka, kardos-, fecskefarkú-, tarka –és bogáncslepke. A rovarvilág gazdagságát olyan fajok jelenléte is mutatja, mint a nünüke, ájtatos manó, szarvasbogár. A rétek szélén, a holtágak, árkok és a Zala mentén puhafa ligetek találhatóak, melyek a kőrís, fűz- és éger, valamint a bokorfűzek alkotnak. A mélyedésekben, vízfolyásokban a védett bánsági sás állományai az uralkodók.

Nagy tűzlepke

Tarkalepkék

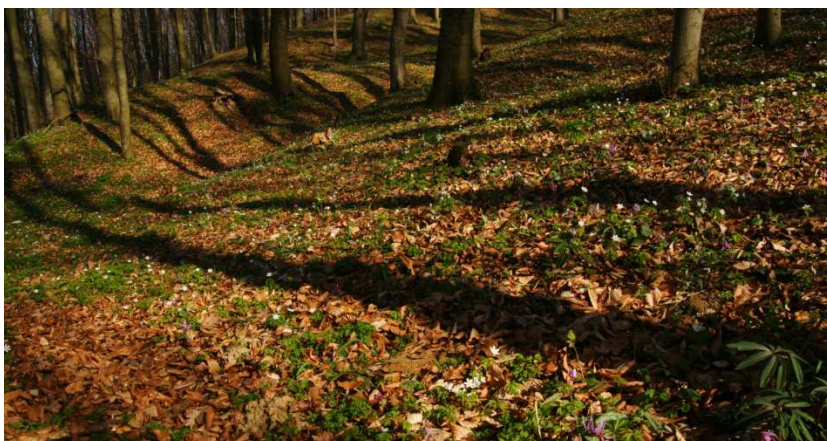

Gyilkospoloskák

Erdők

A város külterületének jelentős részét, főképp a Zala-völgytől délre eső részeket erdők borítják. Ezek az erdők is jelentős természeti értékeket hordoznak, fajkészletükben az illír és az őrségi (alpokaljai) hatás is érződik.

A sík részeken fenyőelegyes tölgyesek, míg a domboldalokban, vízmosások hűvös oldalaiban bükkösök találhatók. Az erdők közül két kiemelkedő jelentőségű van. A Pacsa-hegy szőlői és a völgy közti északi letörésben húzódó Pacsa-erdő talán a legszebb és legteljesebb a göcseji tájban. A bükkösök és gyertyános-tölgyesek gyepszintjében a tavaszi aspektusban a hóvirág, dunai csillagvirág, kisvirágú hunyor, farkasboroszlán, és a tavaszciklámennek is mondott kakasmandikó virágzik. Nyáron a farkasölő sisakvirág, tündérfürt, turbánliliom, varjúkőröm mellett ezernyi ciklámen virít. A képet az itt élő számos orchideafaj teszi teljessé. A Méhesirsai-erdő ugyancsak kiemelkedő értékeket őriz, melyben a tavaszi tózike, ciklámen mellett az orchideafajok (széleslevelű-, pontuszi- és pirosló nőszőfű), kétlevelű sarkvirág, kardos madársisak virágznak.

Tavaszi virágzás a Pacsai-erdőben

Nyíló hóvirág

Kakasmandikó

Kisvirágú hunyor

Nyári bükkös

Virágzó tündérfűt

Az erdő orchideái:

széleslevelű nőszőfű

kardos madársisak

kétlevelű sarkvirág

zalai bükköny

ciklámen

farkasölő sisakvirág

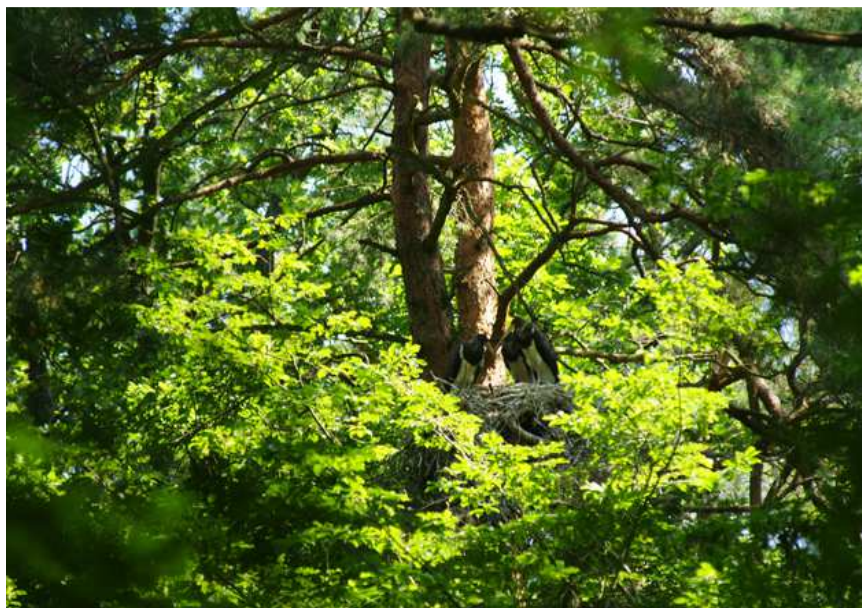
A területen számos állatfaj él. A erdő rovarvilágából a szarvasbogár, cincérek mellett megemlítendő a szömöracsögön megjelenő vörösnyakú dögbogár. A madárfaj közül kiemelkedő a gólyák jelenléte, míg a fehér gólya a belterület oszlopait foglalja el, addig a közismerten óvatos fekete gólya az öreg erdőben idős erdeifenyőn, bükkön rak fészket. A lombkoronában gyakori a pinty, zöldike, csúszka, cinegék, az idős bükkök odvaiban örvös légykapó, fekete harkály és kékgalamb költ. A réteken a barna rétihéja és a fenyvesekben kötő karvaly vadászik az énekesmadarakra. Az emlősök közül több denevérfaj is ismert a területen. A nagytestű állatok közül a híres zalai szarvas mellett az őz említendő. A ragadozókat a róka, nyest, görény képviseli, a borz sem ritka vendég. A patakok mentén és a Borostyán-tónál rendszeresen megjelenik a vidra.

Az egyik utolsó, szabályozatlan vízfolyás, a Keresztúri-patak

Szömöracsög és vörösnyakú dögbogár

fehér gólya fészke erdeifenyőn

Szőlőhegyek, gyümölcsösök, telkek kaszálói

A szőlőhegyeken és a belterületi ingatlanok „telek végén” többnyire kis kaszálók találhatóak. Az öreg gyümölcsfák alatt a hagyományos művelésű sovány verescsenkeszes gyepekben az agár – és sömörös kosbor, őszi füzértekerics és a szártalan bábakalács találja meg létfeltételeit. Mellettük a napvirág, enyveszegfű, harangvirág, mezei szegfű, szárnyas rekettye nyílik.

sömörös kosbor

őszi füzértekerics

Borostyán-tó

Bár a tó mesterséges létesítmény, a körülötte lévő gyepterületeken számos védett és érdekes növény telepedett meg. A strand pázsitján, de a kaszált gátoldalban is az agár sisakoskosbor szép állománya él.

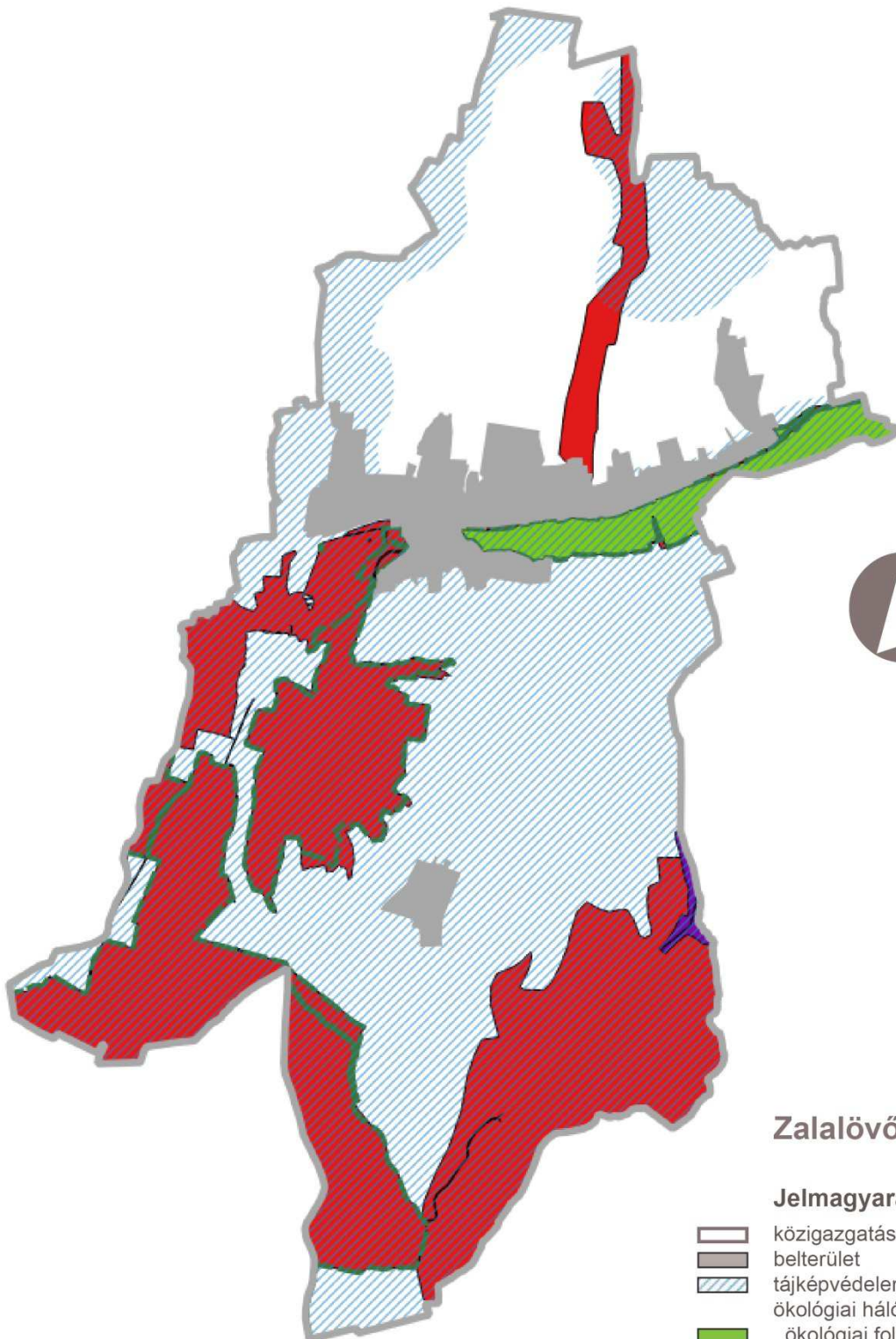
A gátoldalban nyíló szárnyas rekették és agárkosborok.

A Borostyán-tó

A gát virágai: a kigyószisz, az agár sisakoskosbor és a pimpó.

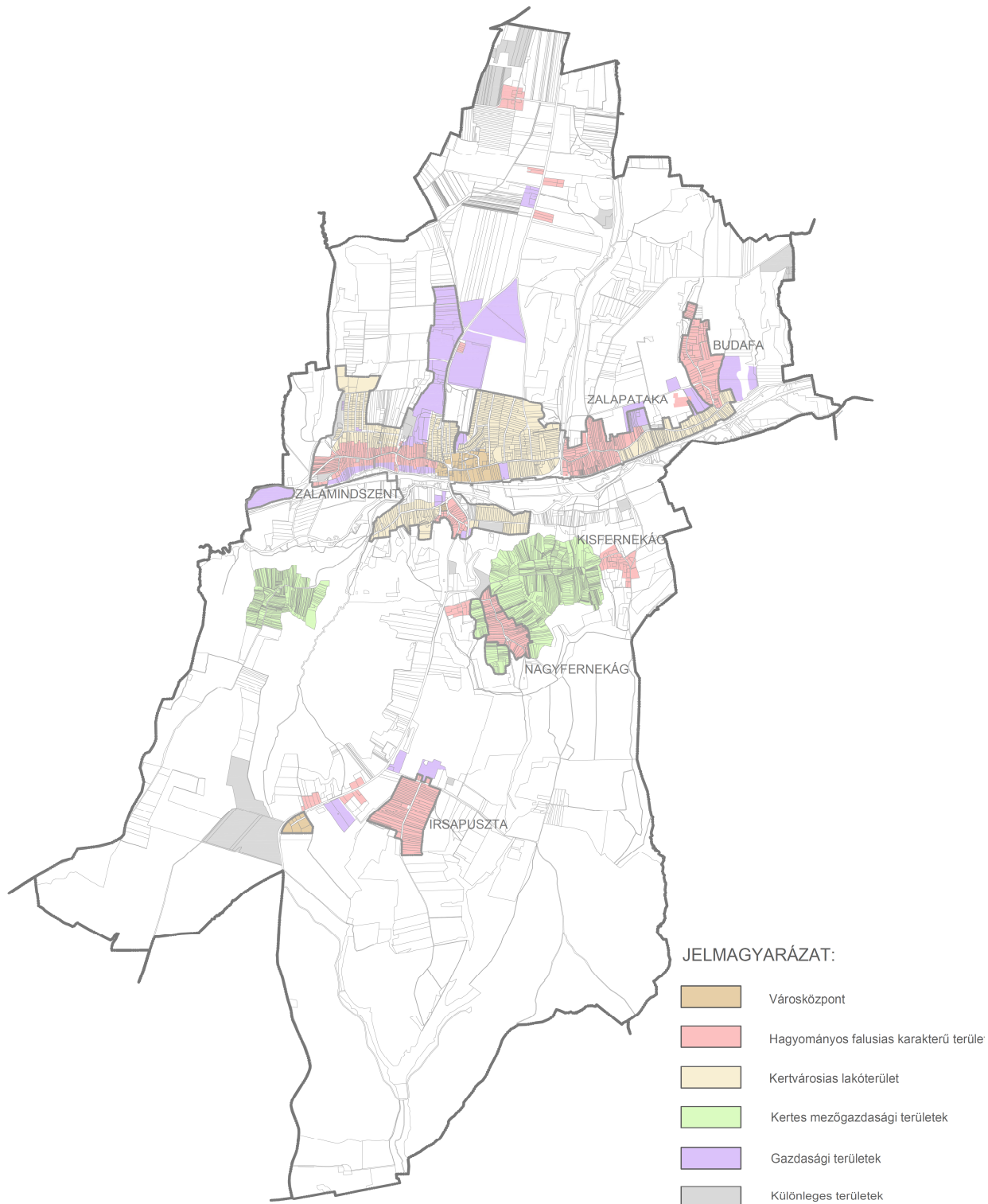

Zalalövő

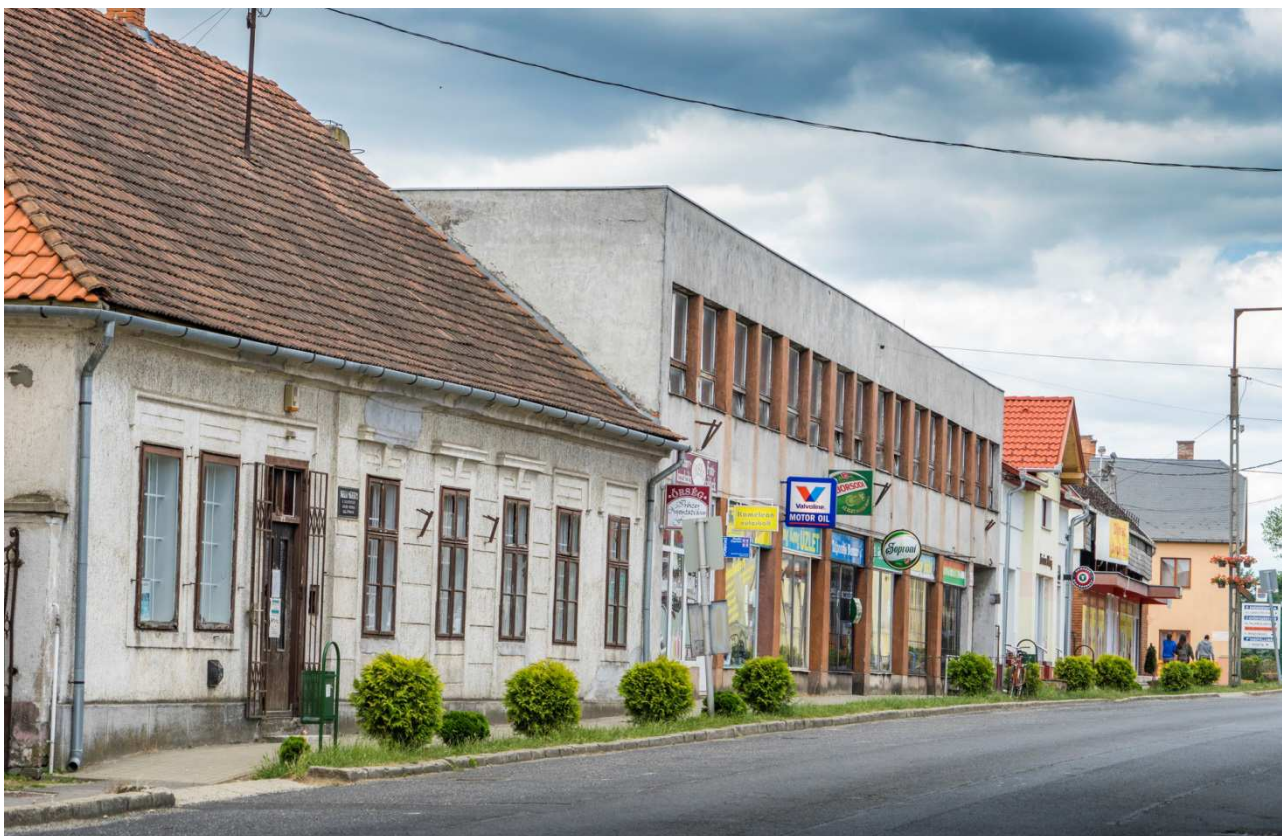
Jelmagyarázat

- közigazgatási határ
- belterület
- tájképvédelem területe
- ökológiai hálózat
- ökológiai folyosó
- magterület
- lápterület
- Natura 2000 határa

TELPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ, ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRESZEK ZALALÖVÖN

Zalalövő területe hat településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű településrészeire osztható. A város területén lévő lakóterületek három eltérő zónára oszthatók. A templomtól keletre kialakult kisvárosias Kossuth Lajos utca kétoldali beépítése az üzletekkel, intézményekkel, lakóépületekkel a városközpontot jelöli ki. Ezt a településrészt „városközpont” karakternek nevezzük. Az egykori különálló települések központjai „hagyományos falusias karakterű terület”-ként definiáltak, mely településrészek mind építészeti arculatukat tekintve, mind településszerkezetileg megőrizték falusias jellegüket.

Utcaképek a „városközpont” és a „hagyományosan falusias karakterű terület”-ről (Kossuth és Petőfi utcák)

A lakóterületek közül a harmadik zóna a kertvárosias lakóterületek összességét jelenti. E területrészek az egykori falvak központi magjának továbbépülésével, későbbi építési korok eredményeként alakultak ki. Ebben a zónában jellemző az egységes utcakép, a kialakult épületállomány azonos korából adódóan.

Zalalövő központi belterületétől délre, Nagyfernekág és Kisfernekág között, valamint Nagyfernekágtól nyugatra Pacsa-hegy szőlőművelésű terület, mely terület képezi a település harmadik eltérő karakterű településrészét. A kisebb dombok lankáin kialakult településrész táji környezetével és épületeivel meghatározó karaktert képvisel.

A terület használatával összefüggésben sajátos, a többi területtől eltérő építészet jellemzi a gazdasági területeket. Gazdasági területek közé soroljuk Zalalövő belterületén lévő ipari, kereskedelmi, szolgáltató rendeltetésű területeket. Gazdasági területek közé tartoznak még a külterületen található majorságok, mezőgazdasági üzemek területei.

Sajátos karakterrel rendelkeznek a különleges területek, melyek építményei a terület használatával összefüggésben, használatuk által meghatározottan valósulnak meg. Különleges területként definiált a temetők, templomok, a sportpályák, a strand területe, valamint a bánya területek.

4.1. VÁROSKÖZPONT

A településhalmaz központi része Lövő és Zalamindszent, mely településrészek szervesen összenőttek. Ez már a 18. század végén végbement, mint ezt a II. József kori térkép mutatja. E terület keleti része, a Kossuth Lajos utca római katolikus templomtól keletre eső szakasza tekinthető a városközpont karakterű területnek. E városrészek polgáris, kisvárosias részekkel, utcaszakaszokkal rendelkezett, de alapvető beépítettségük falusias jellegű. A városrészek egykor tehető polgárságát a II. világháború és az utána következő időszak megsemmisítette, vagy korábbi egzisztenciájukat felszámolta. Az egykor kisvárosias hangulatú szakaszok, épületek leromlott állapotban, alulhasznosítottan maradtak meg napjainkra. A város második világháborút követő építkezései során nem tudott létrejönni városias jelleg. A főutcának tekinthető Kossuth utcának nincs egységes karaktere. Egyes szakaszai még őriznek némi képet korábbi állapotokról, de összességében a számos felújítandó épület látványával kedvezőtlen minőségű városközpont fogadja az ideérkezőt. Emellett azonban az elmúlt időszakban számos intézményt, középületet, üzletet felújítottak a városközpont területén, mely jelentős mértékben javítja a feltároló településképet.

A történelmi központ városias magja a templom és a Széchenyi utca torkolata közti szakaszra tehető. Az elbontott régi templom helyén épült áruház és az egykori ipari szövetkezet homlokzatai sokat rontanak a Kossuth utca déli zártfalas beépítésén, amely őriz némi egyéni karaktert.

A Kossuth utca déli oldala többnyire előkert nélkül zárt sorúan beépült. Az É-i oldalon villaszerűen, szabadon állóan elhelyezett polgári lakóházak és később épült középületek és lakóépületek térfala található. E városias mag észak felé bővült, közintézményekkel, a művelődési házzal, iskola épülettel és sorház jellegű társas lakóházakkal. Városképileg legrendezettebb része a településnek a Szabadság tér.

Zalalövő városias jellegét a központban található néhány kétszintes középület adja, melyek a központban, egymáshoz közel, együtt láthatóan helyezkednek el. Ezek az irodaház és üzletház, az iskola, művelődési ház, városháza, a takarékszövetkezet.

Felújított épület a Szabadság téren a plébánia épületének szomszédságában

Az általános iskola és az áruház épülete

Salla Művelődési Központ és Városháza épülete a Rákóczi Ferenc utcában

Szabadság tér közparkja és a Kossuth Lajos utca északi oldalának villaszerű beépítései

A Kossuth Lajos utcától északra, a Deák Ferenc utcában helyezkedik el az új építésű mentőállomás épülete.

A Kossuth Lajos utca északi oldalán és az Ady utcában elhelyezkedő villaszerű, polgári lakóépületek a XX. század első feléből valók. Díszes homlokzati architektúrával rendelkeznek, szimmetrikus magastetős épületek, cserép tetőhéjalással. Városképi megjelenésük jelentős. E területtől északra, a Deák Ferenc utca két oldalán sorházak alakultak ki, a házak előtt garázssorokkal.

Polgári villaépület az Ady Endre utca nyugati oldalán

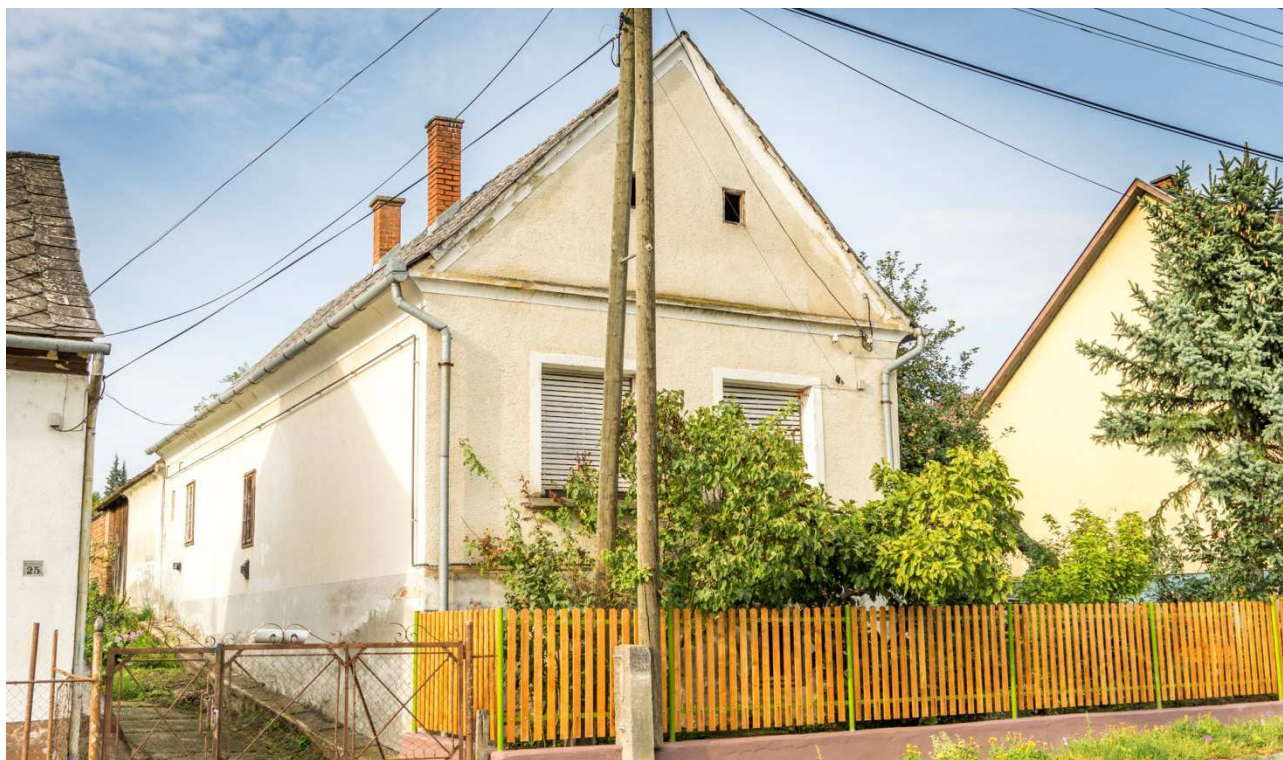
4.2. HAGYOMÁNYOS FALUSIAS KARAKTERŰ TERÜLET

A hagyományos falusias karakterű területként lehatárolt településrészek Zalalövön a legrégebben beépült területeket jelentik. Zalamindszent fő utcáját, a Petőfi utcát és a Mindszenti utcát, Lövőtől délre a Kolozsvári és Kisfaludy utcákat, Zalapataka és Budafa legősibb településmagját, valamint a ma is különálló kisebb településrészeket, beépített területeket, Nagyfernekág, Kisernekág, Irsapuszta területét, továbbá a tanya szerűen elhelyezkedő, szórvány beépítéseket.

A hagyományos falusias karakterű terület épületállománya meglehetősen egységes. Megtalálhatók itt a hagyományos, hosszházas, utcára merőleges gerincű, egytraktusos parasztházak, melyek a XIX. század végének, XX. század elejének és a földműveléssel foglalkozó szegényebb lakosságnak a jellemző épületei vidéken. Általában 5-6 m szélességű, szimmetrikus, 35-40 fok hajlásszögű cserép héjazatú tetővel fedettek ezek a hosszházak. Alacsony lábazzal építették és oldalhatáros beépítési móddal, többségében előkerttel helyezték el a telken. A korabeli épület jellegzetessége az utcafronti két kisméretű pallótokos ablak, melyre gyakran zsalugáteres külső szárny került elhelyezésre, azonban gyakori az utcafronton egy nagy ablak kialakítása is. A tető utcafronti lezárása vagy falazott oromzattal, vagy – általában a szegényebb épületek és falvak esetében – kontyoltan került kialakításra.

Zalamindszent

Mindszентnek nincs saját központja, középkori eredetű temploma belesimul az utca déli oldalának házsorába. A településrész fő utcája a Petőfi Sándor utca szerkezete középkori eredetű, abban változás az elmúlt évszázadokban nem jelentkezett. Az épületállomány már vegyes, a településrész folyamatos fejlődése okán az épületek sorra cserélődnek ki, vagy átalakulnak. Mindszent irányába sűrűn beépített, sok helyen előkert nélkül kialakított utcazakasz található. Mindszent és Lövő határa nem érzékelhető, lényegében e városrészek hasonló karakterűek, melyek vegyesen tartalmaznak városias polgári lakóházakat, falusias parasztházakat és a 20. század második felének különböző építészeti korszakában létrejött épületeket, azonban Mindszent léptékét tekintve nem éri el a „városközpont” karakterű terület léptékét.

Hagyományos egytraktusos parasztház Zalamindszenten a Petőfi Sándor utcában

Felújított parasztház Zalamindszenten a Petőfi Sándor utcában

Nagyobb léptékű parasztház a Petőfi Sándor utcában

Zalapataka és Budafa

E városrészek napjainkra Lövével szervesen összenőttek a Zala-völgy É-i oldalán. Mindkét településrész egykori falu és a falusias jellegét ma is megtartotta. A két település között lényeges különbség nincs. Napjainkban a régi épületek minősége alapján szemrevételezhető, hogy Lövőhöz és Zalamindszenthez képest, Zalapataka és Budafa a szegényebb népséggel lakott. A mai épületállomány e különbséget a városrészek között ma is tükrözi.

Zalapataka temploma a patak völgy Ny-i oldalán, Lövő felőli irányban helyezkedik el a korabeli falu többi részétől elkülönülve. Napjainkban a templom környezete beépült, a falu többi részével szervesen összeépült. Zalapataka lényegében egyutcás település, mely keskeny parasztportákból, egytraktusos szegény paraszti lakóházakból állt. A településrésznek ez a jellege ma is megtalálható. A Kossuth utca déli oldalán sűrűn egymás mellé épített házak oromfalai karakteres utcaképet alkotnak, ugyanakkor ezek az épületek, az egykori szegényes parasztporták minősége, az épületek és a telkek mérete (különösen a telkek szélessége) a mai életvitelnek kevésbé felel meg, így rövid időn belül, radikális beavatkozás nélkül nem várható ennek az utcaszakasznak a revitalizációja. Számolnunk kell azzal, hogy ezek az épületek eltűnnek, a jelenlegi sűrű telekosztás a terület teljes leromlását követően megváltozik.

Budafa városrész egykori településmagja a dombháton felkúszva az É-D irányú út mentén helyezkedik el, e városrész, mint ahogy Zalapataka is alapvetően falusias jellegűt mutat, mely jellegűt a különböző építési korok eltérő építészeti arculata jellemez. Az alábbi fotók a két településrész építészeti arculatára jellemző épülettípusokat mutatják a század első feléből:

Hagyományos parasztház Budafa városrészen

Utcakép Budafa városrészen

Hagyományos parasztház Zalapataka városrészen

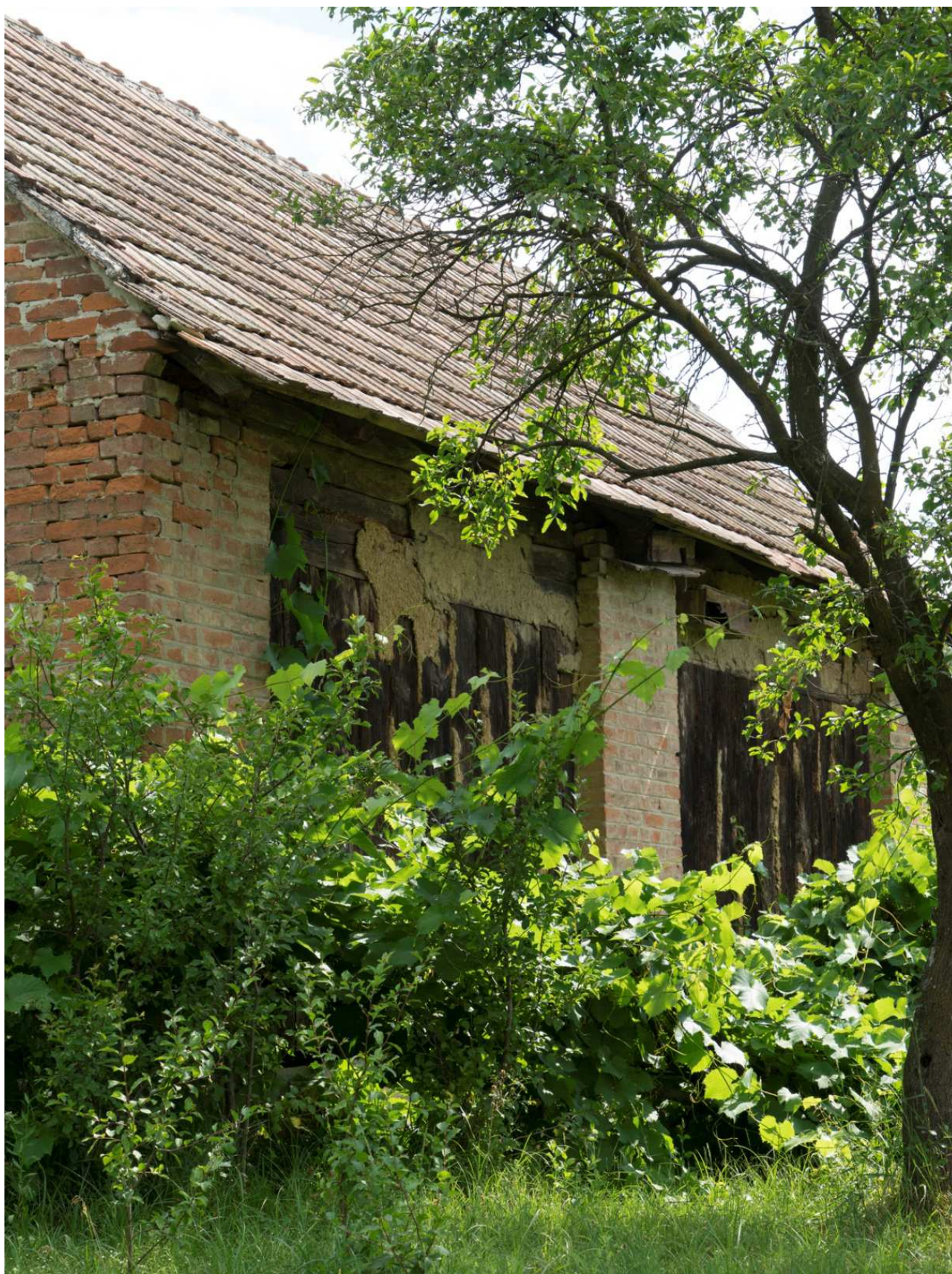

Utcakép, Zalapataka, Kossuth Lajos utca

Az egykori parasztporta gazdasági épületei a lakóház folytatásában felfűzve helyezkedtek el, melyek szerepe napjainkra jelentősen csökkent. Az egykori és néhol még ma is használt gazdasági jellegű épületek tömegalakítása a lakóépületekéhez hasonlóan egyszerű, tetőszerkezetük szimmetrikus nyeregtető, a tetőhéjazat cserépp.

A népi lakóházak kerítései néhány méteres előkert elhagyásával áttört fa léckerítésként, fa, vagy falazott oszlopokkal épültek, de megjelenik a vasból készült kerítéselem is, valamint a növényzettel kialakított kerítés. Zalalövőben gyakori az úgynevezett vasutas kerítés, mely előregyártott betonból készült, különböző mintákkal, motívumokkal.

A népi lakóház alaptípusa a két háború közötti időszakban úgynevezett hajlított házzá alakult. Ez az épülettípus utcafronton már két szobával rendelkezik, tetőzete utcával párhuzamos irányba fordul át, így tetőzete az utcafronton két irányból kontyolt hosszanti tetőzettel alakul. Meglévő épületek továbbépítésével és új épületként is létrejön ez a fajta épület.

A hajlított házakat követően a II. világháború után jelentek meg a kockaházak. Ezekben a házakban jellemzően két lakószoba volt az utcafronton, a szobákon hármasszögű kapcsolt gerébtokos ablakok. A lábukat már emelt volt, az alaprajz nem megfelelően strukturált, középpontban nagy, sokszor sötét előszobával, melyből minden helyiség nyílik. Az alaprajz általában négyzetes, 10x10 méteres, mely méret indokolta a tetőforma gazdaságos kialakítását, a sáttetőt. A XX. század közepétől jellemző építési korok, épülettípusok a településnek ezen zónájában nem különülnek el egy-egy utcában. Nincsenek kimondottan „kockaházak” utcák, utcaszakaszok. A hajlított- és kockaházak a falu ezen területén is megtalálhatóak, a régebbi parasztházakkal együtt.

Vegyes utcakép a Kossuth Lajos utcában Zalapataka városrészen

Nagyfernekág, Kisfernekág, Irsapuszta

A Zala déli oldalán egymástól elkülönülten elhelyezkedő három településrész található. E települések közül Kisfernekág a legkisebb, mely lakóterületként jelentős mértékben felhagyott, napjainkra csak szórányosan beépített terület. Az egykori faluról nem is az épületek, hanem inkább a telekalakulatok árulkodnak, mely ősi településszerkezetet jelez. A szabályos párhuzamos telekparcellák, fésű beépítés helyett a telkek halmazszerűen helyezkednek el, melyekről feltételezhető, hogy az egykori családi birtokok osztódásával jöttek létre. Ellentétes Nagyfernekág és Irsapuszta településszerkezete, melyeknél a szabályos fésűs beépítés a jellemző. E kettő közül Irsapuszta esetében látható, hogy a településrész alapjait egy korabeli majorsághoz tartozó cselédporták képezik. A telkek mérnöki szabályossággal kialakítottak, az épületek karakteresen azonos építészeti minőségben megépített egyszerű szegény parasztházak, egytraktusos hosszépületek.

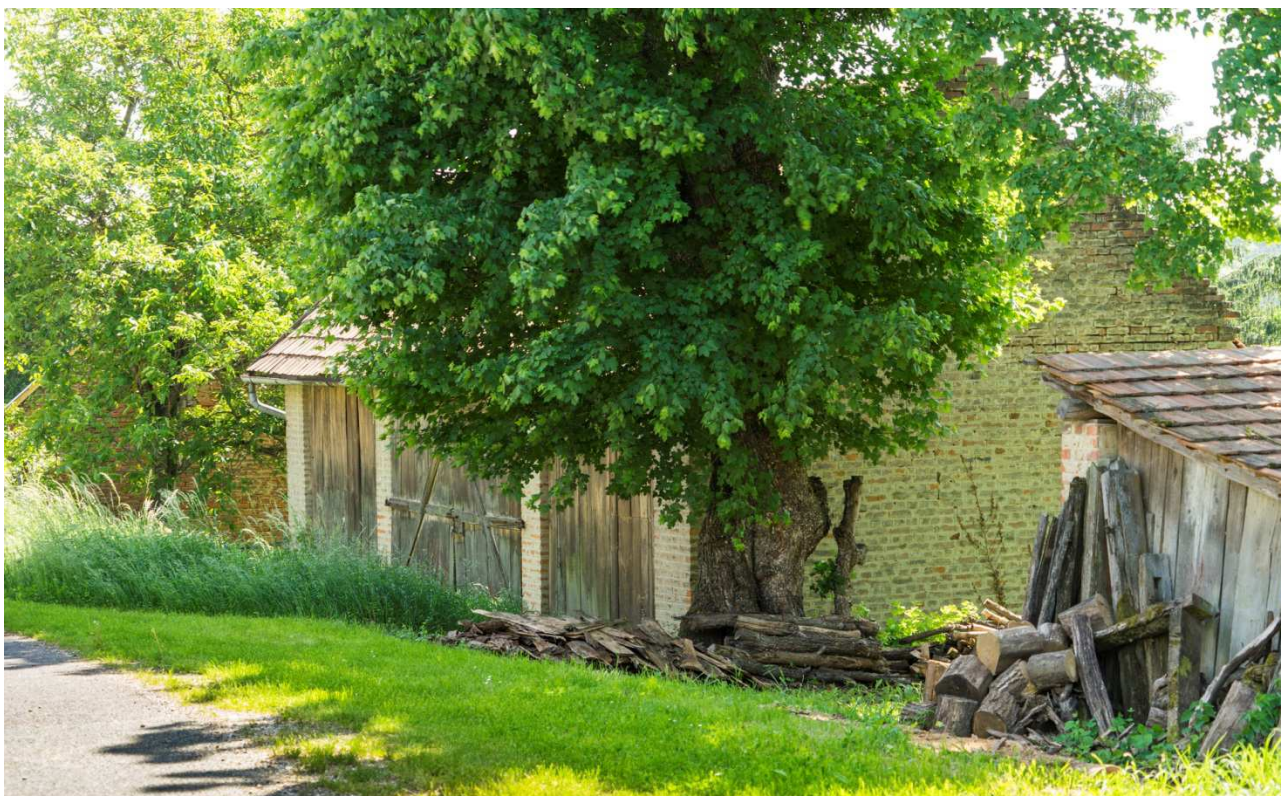
Egyszerű lakóépületek Nagyfernekágon

E településrészekre a szegényebb népesség által épített igénytelenebb, kisebb lakóépületek a jellemzők, melyek napjainkban sem váltak a tehetősebb réteg számára kedvelt lakóhellyé. Viszonylag kevés új épület, inkább csak a régi épületek kisebb-nagyobb átépítése a jellemző. Az előzőekből következően a változások sem most, sem a korábbi évtizedekben nem voltak meghatározóak, így e településrészek, még ha e szegényes környezetükkel is, de egységességüket megtartották.

Jellemző utcakép Nagyfernekágon

Gazdasági épületek Nagyfernekágon

Irsapuszta és Nagyfernekág látképe

4.3. KERTVÁROSIAS LAKÓTERÜLETEK

Az előzőekben ismertetett hagyományos falusias karakterű területek mellett a kertvárosias karakterű területek lefedik a város családi házas övezeteit. E területek jellemzően a II. világháborút követően, egységesen, egy időben épültek be. Ebben az időszakban épült össze Zalapataka és Budafa az országos mellékút mentén, valamint ekkor épült össze Zalapataka és Lövő városrész is. E folyamat során keletkezett új utcák a főútra merőlegesen, tőle északra helyezkednek el. Így jött létre a Széchenyi, József Attila, Városvég és Ifjúsági utca. Ezek az utcák pontos lenyomatai a település fejlődésének, ugyanis építési koruknak megfelelő épülettípusok találhatóak itt és ezzel összefüggésben eltérő korosztály lakja őket. Ezeket a jól elhatárolható korokat - a 60-as, 70-es évek első felének sátoztetős kockaházai, a 70-es évek 2. felétől 80-as évek közepéig épülő emeletes vagy tetőteres, nyeregvetős, többnyire az utca felé ormfalas, erkélyes épületek, a 80-as évek közepétől az alacsonyabb, mozgatott tömegű házak, majd legutolsó időszakban pedig az alacsonyabb tetőhajlásszögű „mediterrán”, vagy „modern” – a különböző épülettípusok jellemzik.

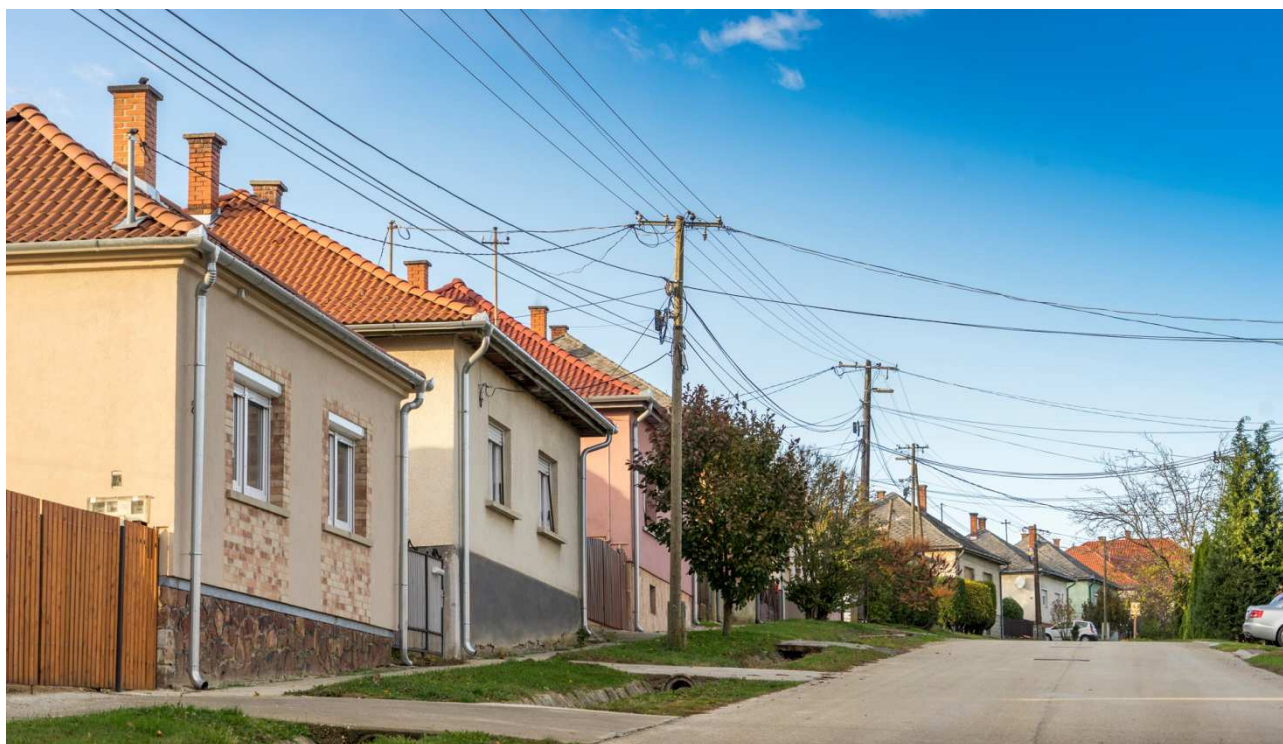

Utcakép a József Attila utcában

Lövő központtól északra lévő észak-dél irányú utcák közül az Ifjúság, Városvég, József Attila utcák alakultak ki a legkorábban, valamint a Körmenyi úttól keletre lévő Damjanich és Rákóczi Ferenc utcák. A Damjanich utcában jellemzőek az utcával párhuzamos tetőgerincű lakóépületek, melyek többnyire előkert nélkül kerültek elhelyezésre, jellemző a magasabb, általában terméskőből épült lábazat, a gazdag vakolati díszítés és szabályos nyílásrend, valamint az építés korára jellemző nyílászáró szerkezetek. Ezek az épületek különösen a nyílászárók és homlokzati felületek napjainkra elhasználódtak és jelentős mértékben átépültek, felújításra kerültek.

A keletebbre lévő Széchenyi utca tipikusan „kockaházás” utca, a lakóépületek ugyanabból a korból származnak, az utcaképek rendkívül egységesnek mondhatók, azonban a hagyományos kockaházás utcáktól eltérően itt is előkert nélkül alakultak ki az épületek, sok esetben az épületek között elhelyezkedő kerítések is zárt kialakításúak.

Utcaképek a Damjanich és a Széchenyi utcákban

A 20. század 2. felében kiépült utcák, melyek a központi belterület északi részén alakultak ki nagyon rendezettek, kertvárosias jellegű beépítéssel, használattal rendelkeznek. E területen hagyományos családi házas szakaszok, néhány sorházas jellegű társasház mellett a Kölcsey utca telepítése városépítészeti kísérlet volt. Az utca keskeny gyalogút, melynek két oldalára felfűződő telkeken a lakóházak a viszonylag keskeny gyalogút felőli telekfronton helyezkednek el. A telkek gépjárművel történő megközelítése a Margaréta utcáról és az ugyancsak Kölcsey utcának nevezett, a tömböt délről határoló útról történik. A beépítés következtében a telkeknek két közterületi frontja van, melyek közül a gépjármű megközelítéses utcafrontok – melyek a használat során a fő megközelítést biztosítják – rendezetlen, melléképítményekkel, garázsokkal határolt közterületi kapcsolatot eredményeznek.

Felső képen a Széchenyi utca északi részének beépítése keleti irányból, alsó képen a Margaréta utca látképe a Körmendi útról

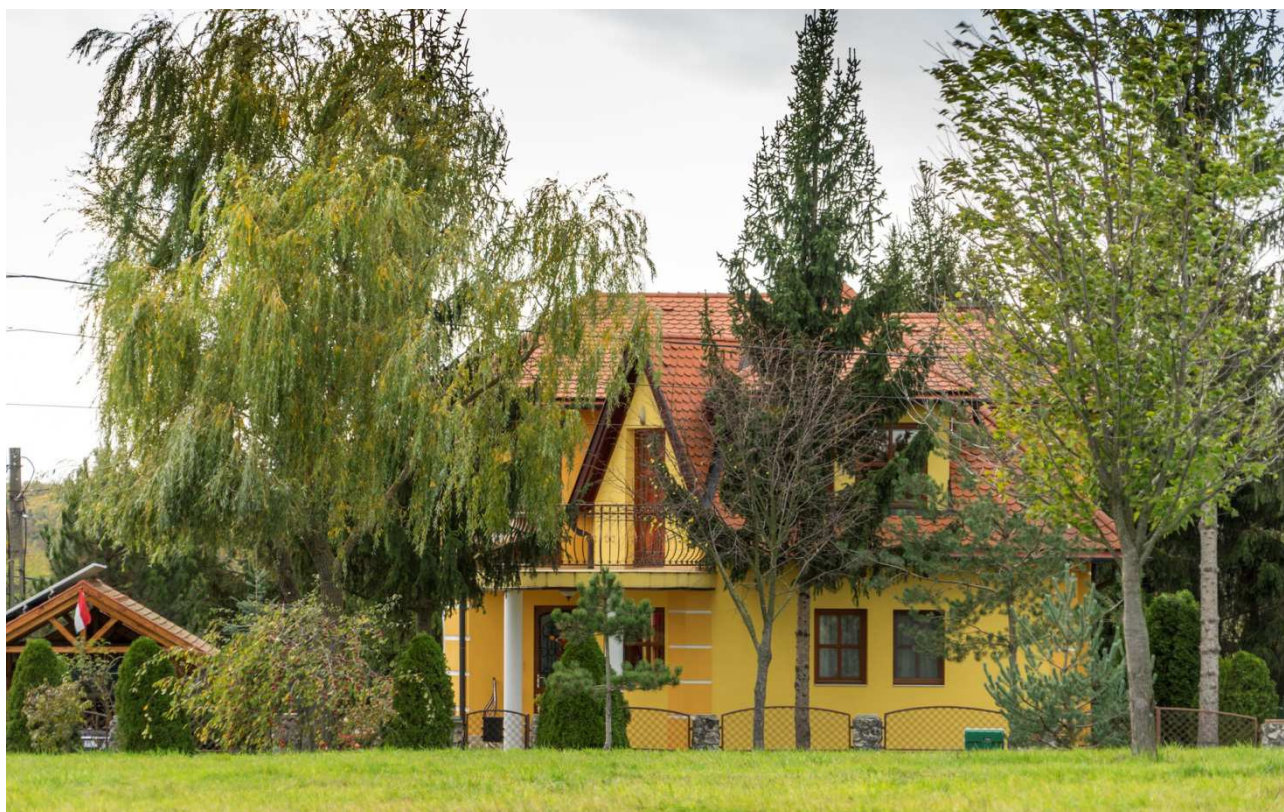
Borostyán-tó környéke

A Borostyán tó a város észak-nyugati szélén helyezkedik el. A mesterséges jóléti tározó a Szőcei patak felduzzasztásával alakult ki. A tó keleti partján hozták létre a strand területét, felette pedig nagyjából hétvégi házas üdülőterületet, annak északi oldalán pedig a kempinget. A strandterület, a tó keleti partja rendezett, parkosított terület, melynek növényzete napjainkra gazdag és fejlett.

Az előzőekben ismertetett kertvárosias beépítésű utcákon túl, a Borostyán-tó környezetében, a tó keleti oldalán kiépített strand mellett új utcák alakultak ki az elmúlt időszakban. Ezekben az üdülő jellegű utcákban a tó közelsége és a kedvező természeti környezeti adottságok miatt hétvégi házak és lakóépületek egyaránt létrejöttek. Az épületek jellemzően egyszerű tömegalakításúak, cserép héjazatúak, legfeljebb két szintesek. A kialakult új utcák rendezettek, a telkek megfelelően parkosítottak, a strand környezete kedvező lakó- és üdülőterület.

E területtől északabbra, a tó partján működik egy kemping, és egy táborozó hely, mindkettő területen kisebb léptékű épületek találhatóak. Egyéb nagyobb fejlesztés a tóhoz kapcsolódóan nem történt az elmúlt időszakban.

Kertvárosias lakóépületek, üdülő épületek a Borostyán-tótól keletre

4.4. KERTES MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK

A kertés mezőgazdasági területek, az egykori zártkerti területek Zalalövő központi belterületétől délre és dél-nyugatra alakult ki. E két terület közül a keletebbre lévő Nagyfernekág és Kisfernekág belterületeihez közvetlenül kapcsolódik, a két településrész között található. Zalalövön a zártkertek beerdősődése nem olyan mértékű, mint általánosságban, a környék és a megye más településein.

A zártkertek építészeti karakterét a terület hagyományos műveléséhez kapcsolódó gazdasági épületek határozzák meg. Ezek többsége a huszadik század első feléből származik. Egyszerű tömegalakítású, egytraktusos hosszházak, szimmetrikus cserép héjazatú nyeregtetővel.

Bajos egyszerű kis épületek, melyek a táj sajátosságává váltak. A régi zártkerti épületek mellett a múlt század második felében is épültek épületek, melyek építésze már nem olyan egységes. Az anyaghasználat és az építési mód megváltozása a korábbi építészeti hagyomány elhagyását eredményezte, ugyanakkor az épületek kis léptéke, tájban rejtőzködő elhelyezése nem változtatta meg a zártkertek karakterét.

Az épületek tájban, a domboldalakon, vagy a dombok gerince mentén történő megjelenése látható távolról, melyek együttese a tájat alakítja a növényzettel, művelési kultúrákkal együtt. Az épületek tájba illesztése szempontjából az épület és tető tömegének kialakítása, valamint a magas tetők héjazatának anyaga a meghatározó. Ennek rendezettsége, egységessége és harmonikussága alkotja a zártkertek építészeti arculatát.

Pacsa hegy

A város déli dombvidékén a szőlőhegyek közül Pacsa hegyen lelhető fel olyan korabeli szőlőhegyi pincék sokasága, mely a területnek egységes arculatot kölcsönöz. A szőlőhegy építészeti karakterét két épülettípus jellemzi. Az egyik a korábbi építési korból származó boronafalú pince típusa, melynek falszerkezete vízszintes fa gerendákból összeállított, felülete külső és belső oldali sártapasztással és meszeléssel ellátott.

Gyakori még ezen a területen a vályogfalú pince is. Ezeknél az épületeknél a falazat szintén meszeléssel ellátott. Bejárat felőli oldalon a tető konzolosságával fedett tér, „pitvar” található. Tetőzete korábban zsuppal (rozsszalma kéve) fedett, melyet napjainkra cserép vagy pala héjalásra cseréltek.

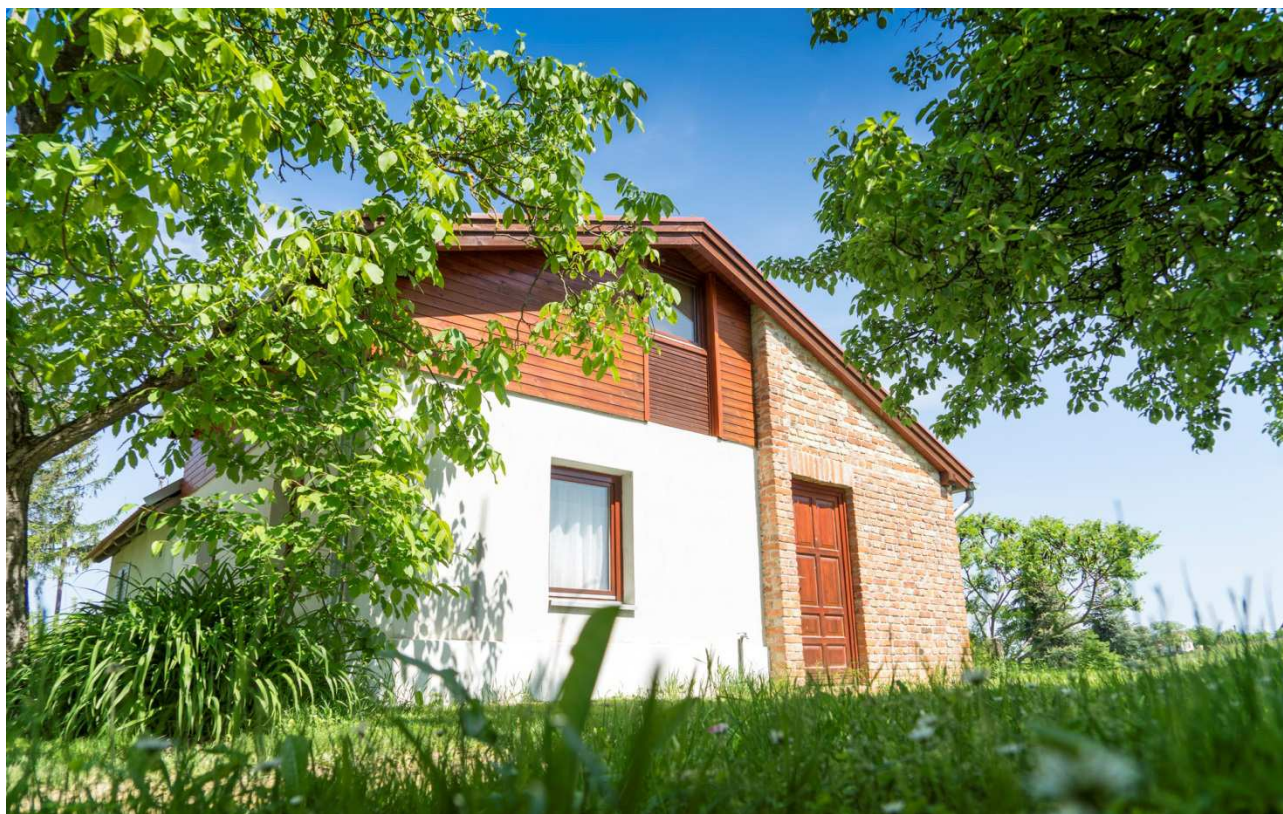
A másik épülettípus későbbi, téglából épült és bája ezeknek az épületeknek, hogy a településen több helyen is előforduló villa jellegű polgári lakóház kicsinyített mása. Építészeti elemeiben visszahozza a fa oromzatképzés díszítő jellegét, a fedett zárt terasz (veranda) építészeti megoldását.

A régi, gazdasági jellegű épületek mellett Zalalövön megjelentek az újabb, nagyobb léptékű épületek is, melyeket gazdasági funkció helyett pihenésre, hétvégi házként használnak.

4.5. GAZDASÁGI TERÜLETEK

A település építészeti arculatának ismertetése ez idáig nem tért ki a gazdasági funkciókkal rendelkező területekre. Zalalövő egyik jelentős gazdasági területe a belterületől északra, elkülönülve helyezkedik el a 86. sz. főút mentén, az út két oldalán. A gazdasági területek közül alapvetően kétféle típust különböztethetünk meg. Egyik típusú területek közé sorolhatók az egykori majorságok telkei, épületállománya, míg a másik típusú területeken a zöldmezős beruházások jellemzőek, új gazdasági épületekkel.

A majorsági épületek általában hagyományosan falazottak, szimmetrikus nyeregtetővel. E területeken megtalálhatóak a fedett-nyitott tároló építmények is. Az egykori majorságok területei legtöbbször védőfásítással körülvettek, mely előnyös a zaj- és porvédelem szempontját tekintve is. A gazdasági területek képe, feltárulása így nem kedvezőtlen.

Hagyományos gazdasági épületek a 86. sz. főút mentén

Napjaink ipari építészetére az előre gyártott, szerelt, elsősorban fémből készült szerkezetek alkalmazása a jellemző, mely elegáns, feszes és sokszínű épületek létrehozására alkalmas. A korábbi épületek felújítása, átépítése is az új technológiák és anyagok használatával történik. A gazdasági területek épített minősége a vállalkozások gazdasági potenciájától függ. A gazdasági fejlesztések építési módjára jellemző, hogy nem hordoznak településre jellemző építészeti elemeket. Az építés korában szokásos építési technológia határozza meg az épületek arculatát. A gazdasági területek építészeti arculatának egységesítésére az előzőek értelmében szabályokat alkotni nem szükséges, azok építészete szabályozással kevésbé befolyásolható.

Modern gazdasági épületek a 86. sz. főút mentén

4.6. KÜLÖNLEGES TERÜLETEK

A településkép szempontjából a fontosabb területek ismertetését tartalmazták a korábbi fejezetek, melyek a település fejlődése, a településszerkezetben elfoglalt helye, beépítésének sajátos módja alapján osztályozta a területek sajátos településképi arculatát. E területek voltak a városközpont az itézményekkel, a további lakóterületek, az egykori zártkertek és a gazdasági területek. E területeken túl van néhány olyan beépített terület, melyek használata speciális, és beépítésének módja a használattal összefüggően egyedi. Ilyenek a településen a temetők területei, a strand környezete, valamint a sportpálya.

Ezeket a területeket a településképi arculat vizsgálata szempontjából különleges területeknek tekintjük. Az általában nagy kiterjedésű területeknek a funkcióból adódóan nagyon eltérő építményei csak ritkán befolyásolják a település építészeti arculatát, az itt található épületek, építmények építészeti megjelenését elsősorban a terület rendeltetése determinálja. Ebből következően építészeti arculatuk befolyásolását, szabályozását a településképi rendeletben nem tartjuk szükségesnek, ismertetésük ennek ellenére indokolt, hiszen ezen építmények a település fontos elemei.

Zalalövő településen több temető található, a korábban különálló települések, Budafa, Zalapataka, Zalamindszent, Irsapuszta és Lövő településrészekhez kapcsolódóan. E területek meghatározó építményei a ravatalozók.

Ravatalozó a Budafai temetőben

Budafa és Zalapataka településrészekben a temetők területei egymás szomszédságában helyezkednek el, kijelölve a két egykori különálló település határát. Zalamindszent településrész is rendelkezik önálló temetővel, ahogy Irsapuszta is. Lövő temetője Nagyfernekággal és Kisfernekággal együtt a központi belterülettől délre a Kísfaludy utcában alakult ki.

Lövő belterületén a Csányi utcában található a város zsidó temetője.

Zsidó temető a Csányi utcában

Különleges területek közé soroljuk a sportpálya területét a Jókai Mór utcában, valamint a Borostyán tó keleti oldalán kiépített strandot.

Strand a Borostyán-tónál

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ, JÓ PÉLDÁK

5

A településképi szempontból meghatározó karakterű településrész 4. fejezetben ismertetett építészetének megtartása, minőségének javítása érdekében ebben a fejezetben megfogalmazásra kerülnek a terület arculati fejlesztésének legfontosabb céljai. Javaslatot adunk a területen történő építések arculatot meghatározó elemeinek kialakítására, illetve azok településképi rendeletben történő szabályozására.

A helyi építési szabályzat az Országos Településrendezési és Építési Követelményekről szóló kormányrendelettel szinkronban általános elveket fogalmaz meg a meglévő épített környezetbe történő új építés illeszkedésére vonatkozóan. Ezeket a szabályokat a településképi védelméről szóló törvény értelmében az építési szabályzathoz törölni szükséges, ugyanakkor javasoljuk a településképi rendeletbe általános elvként történő beillesztését. Az említett szakasz a következőket tartalmazza:

A község területén minden építményt a környezettel, a településképpel összhangban kell létesíteni és fenntartani. A településképileg meghatározó területen a rendeltetésének megfelelően, a helyszíni adottságokat figyelembe véve úgy kell a területet hasznosítani, beépíteni, hogy a létesítmény ne zavarja a szomszédos telkek és építmények, önálló rendeltetési egységek rendeltetészerű használhatóságát, illeszkedjen a környezet és a környező beépítés természeti és építészeti adottságaihoz. Az építészeti adottságokhoz és környezethez történő illeszkedés során figyelembe kell venni a környezetben kialakult épülettömeg nagyságát, arányait, kialakításának módját és az épület terepre illesztését.

A városközpont, a hagyományos falusias karakterű területekre, a kertvárosias lakóterületekre és a kertés mezőgazdasági területekre vonatkozó ajánlások megfogalmazásán túl e területeken fellelhető jó példák, építészeti részletek bemutatását is tartalmazza ez a fejezet. Ezek a példák iránymutatást adhatnak a lakóterületek és az egykori zártkertek területén megvalósuló épületek, építmények kialakításához.

5.1. VÁROSKÖZPONT

A városközpont részét képező terület jelentős mértékben őrzi a XX. század közepe előttről származó város hangulatát, ugyan akkor a későbbi, és napjainkban is megvalósuló átépítések folyamatosan formálják építészetét. A városrész folyton változó építészeti arculatának alakítása során cél, hogy a korábbi korok értékesebb épületei, utcaszakaszai eredeti építészeti értékeiket megtartsák, illetve a változások során a terület harmonikusan illeszkedő kortárs építészettel gazdagodjon. Cél, hogy a területen az intenzitás növekedésével kisvárosias beépítés jöjjön létre a régi és az új építés egységével.

A történelmi városközpont karakterével kapcsolatos cél megvalósítása érdekében javasoljuk, hogy a rendelkezések eltérően kerüljenek megfogalmazásra az új és a jelentős változást eredményező, valamint a korabeli épületet megtartó építési munkákra. Ajánlásunk az építészeti szabályokra a következők:

Új épület építése, meglévő jelentős átalakítása és bővítése esetén

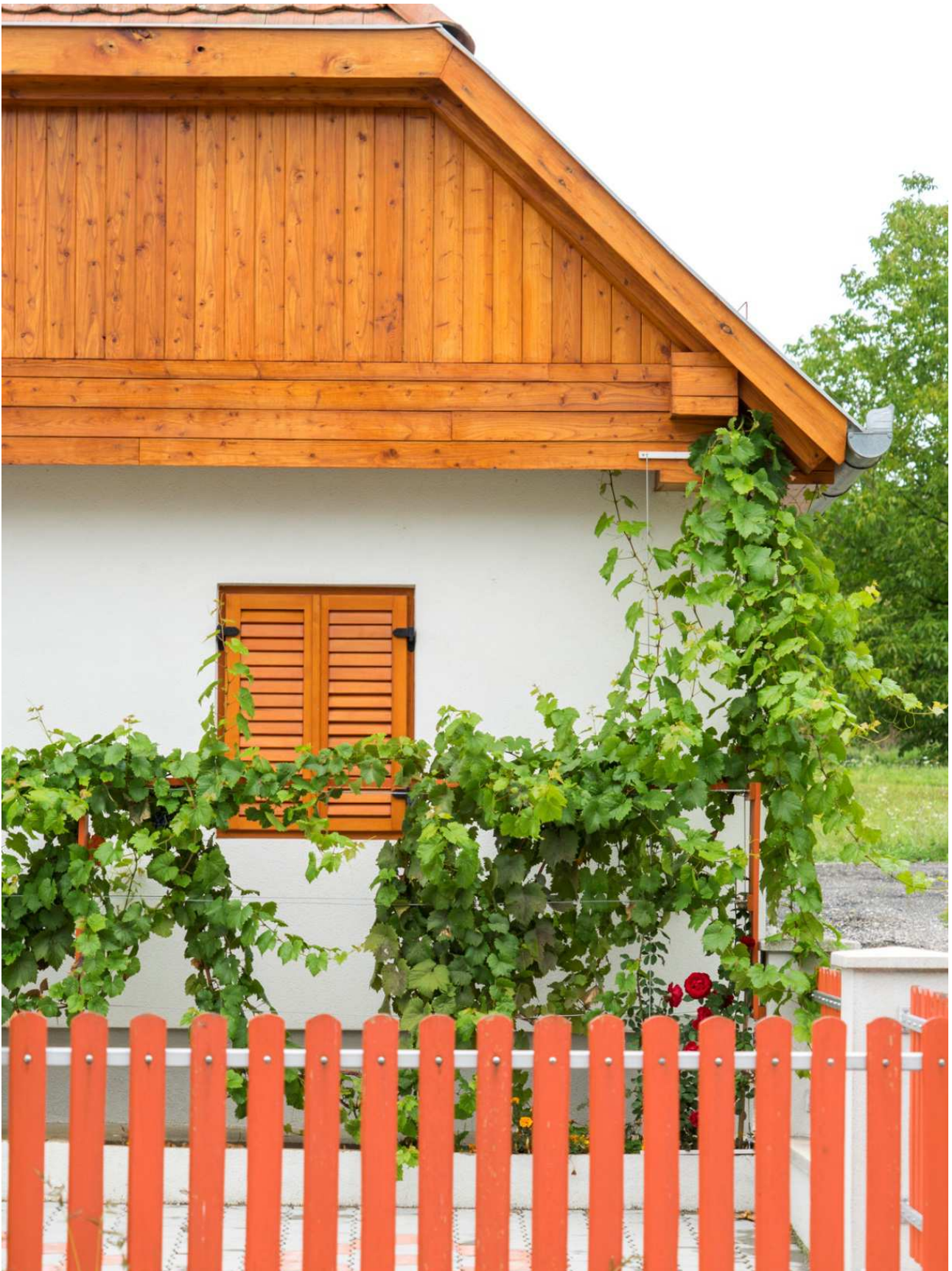
- az épületet a kialakult, illetve a szabályozási tervbe jelölt kötelező építési vonal mentén kell elhelyezni úgy, hogy az építmény domináns építészeti határoló fala térfalat meghatározóan e vonal mentén helyezkedjen el.
- zárt, tagolatlan épülettömeg magas és lapos tetővel egyaránt kialakítható. Közterület felé néző magastető hajlásszöge 35-40 fok közötti, héjazatának anyaga piros színű agyag-, vagy betoncserep, korcolt fémlemez és üveg lehet.
- a hagyományos beépítést őrző vagy visszaidéző, több építészeti egységgel tagolt térfal alakítható ki.

A 20. század közepe előtti épület

- felújítása, átalakítása és bővítése vagy az épület építészeti arculatának egységességét megtartva az eredeti építési korának megfelelő stílusban és anyaghasználattal, vagy az épület stílusát a mai kor építészetének megfelelően egységesen átírva történhet.
- korhű felújítása során meg kell tartani vagy vissza kell építeni az épület közterület felőli jellemző nyílásrendjét. Közterület felőli új földszinti nyílás az épület eredeti homlokzati architektúrájához illeszkedően alakítható ki.
- korhű felújítása során a korabeli homlokzati tagozatokat és díszítőelemeket meg kell tartani, megsemmisülésük esetén másolatukat vissza kell építeni. A vakolt homlokzati felületet festetten kell felújítani, melynek során világos paszellszínek használhatók.
- korhű felújítása során a magastető héjazatának anyaga piros színű agyagcserep lehet, rajta közterület felé nézően a korábbi állapottól eltérően új tetőfelépítmény nem helyezhető el.

Utcafronti kerítés és kapu

- formájában és anyaghasználatában az épület stílusával összhangban alakítható ki.

5.2. HAGYOMÁNYOS FALUSIAS KARAKTERŰ TERÜLETEK

Az ófalu területén érzékelhető a hagyományos falusias beépítés. Cél a falu legrégebben beépített részét építészeti karakterében megőrizni. Az ófalu arculatát meghatározó egységesség megtartása és megteremtése az egyszerű osztatlan épülettömegek és tetők kialakításával, a tetők héjazatának azonosságával érhető el. Ajánlott építészeti eszközök a következők:

Új épület építése estén

- az épület oldalhatáron álló építési mód szerint környezetének megfelelő előkerttel kell elhelyezni.
- lakóépületet a telek közterület felőli frontján kell elhelyezni.
- egyszerű, hagyományos építési mód szerinti tagolatlan épülettömeget – hosszhoz középső vagy hátsó keresztszárnyal történő kiegészítésével - kell létrehozni. Az épület közterület felé néző oromzatán erkély, vagy loggia nem helyezhető el.
- utcával párhuzamos beépítés esetén az épület közterület felőli tömegét osztatlanul, zárt egységben kell kialakítani.
- az épület tömegét meghatározó tetőzetet szimmetrikus magastetővel kell kialakítani, melynek hajlásszöge 35-40 fok közötti, héjazata piros és árnyalatának megfelelő színű agyag vagy beton cserép. A melléképületeket a főépülettel azonos hajlásszögű és héjazatú tetővel kell ellátni.
- a vakolt homlokzati felületeken világos paszellszínek használhatók.

Meglévő épület

- felújítása, átalakítása és bővítése vagy az épület építészeti arculatának egységességét megtartva az eredeti építési korának megfelelő stílusban és anyaghasználattal, vagy az épület stílusát a mai kor építészetének megfelelően egységesen átírva történhet.

A XX. század közepe előtti épület

- korhű felújítása során meg kell tartani vagy vissza kell építeni az épület közterület felőli jellemző nyílásrendjét. Közterület felőli új földszinti nyílás az épület eredeti homlokzati architektúrájához illeszkedően alakítható ki.
- korhű felújítása során a korabeli homlokzati tagozatokat és díszítőelemeket meg kell tartani, megsemmisülésük esetén másolatukat vissza kell építeni. A vakolt homlokzati felületet festetten kell felújítani, melynek során világos paszellszínek használhatók.
- korhű felújítása során a magastető héjazatának anyaga piros színű agyagcserép lehet, rajta közterület felé nézően domináns tetőfelépítmény nem helyezhető el.

Utcafronti kerítés

- az épület stílusával összhangban, áttörten építhető, a belátás gátlása csak növényzettel alakítható ki.

5.3. KERTVÁROSIS LAKÓTERÜLETEK

Ez a zóna a családi házas lakóterületek többségét lefedi. A 60-as éveket követően kialakuló és a város egyes részein átépülő, megújuló beépítések többfajta építészeti kort és stílust foglalnak magukba. A különböző korok építette területek szétválasztása, tagolása a folytonos változás és a beépítések sokszínűsége miatt nem lehetséges. Egységes építészeti karakterek az átépített területeken csak véletlenszerűen alakultak ki, nagyobb egységes területek azokon a később beépített utcákban lelhetők fel, ahol az épületek második kora nem kezdődött el, a terület őrzi a beépítés korának eredetiségét. Cél, hogy e területek folytonos változása ne eredményezze karakterének ziláltságát. Cél, hogy az új építések és átalakítások az utcaképet befolyásoló elemeivel a környezetükhöz illeszkedjenek. Ajánlás a kertvárosias karakterű területek kialakítására a következő:

A főépületet térfalat alkotó módon a telek közterület felőli beépítési vonalán kell elhelyezni, ott melléképület, vagy a főépülethez kapcsolódó, de annak tömegétől elkülönülő mellékfunkciójú épületrész, garázs nem helyezhető el.

Új épület építése, meglévő felújítása, átalakítása és bővítése során

- *Magas és lapos tetős épület egyaránt építhető, magas tetős épület héjazata piros és árnyalatainak megfelelő színű agyag vagy beton cserép lehet.*
- *A mellékfunkciójú épületeket lapos tetővel, vagy magas tető alkalmazása esetén a főépülettel azonos hajlásszögű és héjazatú tetővel kell ellátni.*
- *A vakolt homlokzati felületeken világos paszellszínek használhatók.*

5.4. KERTES MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK

Többségében gazdasági, helyenként pihenő- és lakóépületekkel beépített része a településnek. E zóna területén az épületek tájba illesztésének minősége határozza meg a terület építészeti karakterét, annak minőségét. Az épületek nem alkotnak rendezett térfalat, nem alakulnak ki klasszikus értelemben vett utcák.

Az előzőekből következően cél e területeken, hogy a beépítés tájban történő megjelenése rendezett legyen, melynek eszköze a tetők és épületek tömegének és anyaghasználatának egységessége. A kézikönyv ajánlásai a következők:

- *A lakóházakat és a nem csarnok szerkezetű gazdasági, kereskedelmi, vendéglátó és szolgáltató épületeket zárt tagolatlan épülettömeggel, lapos vagy magastetővel kell kialakítani. A magastető tömege szimmetrikus, hajlásszöge 35-40° közötti lehet, héjazatának anyagaként piros színű kis elemes agyag, vagy betoncserép alkalmazható. Az épület homlokzatának kialakításánál téglá és faburkolat, valamint paszellszínezésű felület használható.*
- *Csarnok jellegű épületek esetében az épületek hossz tengelyét a lejtős domboldalakon a szintvonalakkal párhuzamosan lehet csak elhelyezni. Az egységes épített táji környezet kialakítása, a csarnokok táji dominanciájának csökkentése érdekében fémlemez burkolatot lehet csak alkalmazni, tető építése során szürke szín használata javasolt.*
- *Utcafronti kerítés áttörten építhető csak, a belátás gátlása csak növényzettel alakítható ki.*

5.5. KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA

Sajátos építményfajták

Zalalövő településen a történeti településmag, a legrégebben beépült városrész a település központi részén található, mely a kelet-nyugat irányú Kossuth Lajos utca nyugati végét jelenti a templom szomszédságában. E terület archaikusságának megőrzése, valamint a településkép kedvezőbb kialakítása érdekében fontosnak tartjuk, hogy az alábbi fotón is szemléltetett, zavaros képet mutató légvezetékek, légkábelek elhelyezésére a továbbiakban csak a földfelszín alatt legyen lehetőség.

Egyéb műszaki berendezések, reklámhordozók, cégtáblák, cégérek

Az egyéb műszaki berendezések (antennák, gépészeti-, szellőző-, és klíma berendezések, szerelt égéstermék elvezetők, közmű csatlakozási berendezések) tekintetében javasolt, hogy azok ne az utcafronti homlokzatokon, vagy a tetők utcaképbé eső részén kerüljenek elhelyezésre. Erre alkalmasabb egy kevésbé hangsúlyos, a műszaki szempontoknak is megfelelő védett hely: homlokzat takart része, az épület melletti terepre telepítve (növényzettel takarva). A megfelelő hely kiválasztásánál a településképi szempontokat figyelembe kell venni.

A településen reklámok, reklámhordozók, cégtáblák elhelyezése csak a központban jellemző, településképet befolyásoló hatásuk nem jelentős. Javasoljuk, hogy ilyen létesítmények elhelyezésénél is vegyék figyelembe a településképi szempontokat, fontos, hogy illeszkedjenek az épületekhez, méretük ne legyen túlzóan nagy.

IMPRESSZUM

MEGBÍZÓ:

ZALALÖVŐ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
Pintér Antal Polgármester Úr
8999, Zalaölvő, Szabadság tér 1.

SZERZŐK:

Agg Ferenc – okl. építészmérnök, városépítési és városgazdasági
szakmérnök, önkormányzati főépítész
Káli Marianna – okl. építészmérnök,
urbanista szakmérnök
Óvári Miklós – okl. természetvédelmi mérnök

FOTÓK, SZERKESZTÉS:

Gál Roland
Katona Renáta

FORRÁS:

Zala Megye Kézikönyve
Zalaölvő város településrendezési terveinek felülvizsgálata –
Megalapozó vizsgálat, 2014, Dr. Bali János PhD. dokumentációja